

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

de offentlige Aarsprøver

i

Aalborg Kathedralskole

1868.

Aalborg.

Trykt hos Oluf Olufsen.

Indbydelsesskrift

til

de offentlige Aars- og Afgangsprøver

i

Aalborg Kathedralskole

i Juli 1868.

Indhold.

I. Kritiske Bemærkninger om Texten
i Ciceros Lælius.	} af Rektor
Dr. G. Lund.
II. Skoleefterretninger.	

Aalborg.

Trykt hos Oluf Olufsen.

1868.

Kritiske bemærkninger

om

Texten i Ciceros Lælius

af

Dr. G. Lund.

Ligesom jeg i „tidsskrift for philologi“ VII årg. s. 133—48 har givet nogle bidrag til textbehandlingen i Ciceros Cato Major, som jeg udgav anden gang i begyndelsen af 1867, således skal jeg her meddele nogle lignende bemærkninger om den kritiske behandling af texten i samme forfatters Lælius, hvoraf jeg har besørget en ny udgave i år. Da begge disse bøger første gang af mig udgaves 1851, og der i den mellemliggende årrække ere fremkomne betydelige hjælpemidler til textens rigtigere bestemmelse, er det naturligt, at jeg har stræbt efter på bedste måde at benytte disse; hvilket ved Lælius var så meget mere påtrængende, som den ældre text her ikke hvilede på et så sikkert grundlag som texten i Cato. Madvig havde i sin recension af 1835, der var lagt til grund af mig (s. mine „Bidrag til fortolkningen af nogle steder i Cic. Cato M. og Lælius,“ s. 4), ikke haft noget nyt håndskriftligt hjælpemiddel, hvilket han selv beklager, og den af ham (præf. p. XVI sq.) omtalte codex Weingartensis, på hvilken Orell i Epist. ad Madvigium p. 15 henleder opmærksomheden, er ikke siden fremdraget. Først ved den ny Züricherudgave (edit. Orell. altera, Turici 1861), hvori Lælius er besørget af C.

Halm, er der givet en ny pålidelig behandling, med benyttelse af 6 håndskrifter tildels på ny gennemgåede af A. Fleckeisen (foruden Wunders kollation af cod. Erfurtensis og Klotz's af cod. Vindobonensis), af hvilke cod. Gudianus 335 fra 10de århundrede vel med rette anses for den bedste. Men af endnu større betydning ere to efter den tid fremkomne håndskrifter. *Th. Mommsen* har nemlig i Rheinisches Museum für philologie, 18 jahrg. 1863, s. 594—601 leveret „de Lælio Ciceronis codice Didotiano narratio,“ hvori findes en beskrivelse og kollation af et meget gammelt Pariserhåndskrift, der ejes af Firmin Didot i Paris og efter en notits fra 15de årh. er kommet fra Costnitz og stammer fra Benediktinernes rige samlinger i klostrene St. Gallen osv. Dette håndskrift angives at være fra slutningen af 9de eller begyndelsen af 10de årh., og er altså uden spørgsmål den ældste og pålideligste kilde til dette ciceronianske skrift. Desuden har *Halm*, efter at have givet sin recension i Züricher-udgaven, fundet og benyttet en cod. Monacensis no. 15514, hvorpå *Baiter* først har henledet opmærksomheden (i Philologus årg. 1864, p. 535); og denne kollation er benyttet i *Baiters* recognitio i Tauchnitzer-udgaven af Cic. opera edd. J. G. Baiter, C. L. Kayser, Lips. 1864—65, s. vol. VII, præf. p. 6 og adnot. critica p. 22—24. Dog indeholder denne ligeledes meget gamle Münchener codex (M) fra 10de årh. ikke hele Lælius, men kun fra kap. 12, ligesom cod. Paris. Didot. (P) mangler to blade (§§ 75—78 og 90—96). Disse to sidst fremdragne håndskrifter ere af så stor betydning, at *Baiter* derefter har foretaget omtrent 60 forandringer fra *Halms* udgave, der kun er et par år ældre.

Af de nyeste udgaver med kommentar må nævnes *G. Lahmeyers*, Leipzig 1862, der væsenlig har

fulgt Halms text, dog med omtrent 25 forandringer, hvoraf halvdelen ere rettelser af udgiveren selv, og *C. W. Naucks* (5 oplag), Berlin 1867, der ikke synes at have kjendt eller benyttet de nyere hjælpe-midler, ligesom han overhovedet som kritiker og grammatiker indtager et meget besynderligt standpunkt. Desuden haves enkelte bidrag af *Putsche*: über einige stellen in Ciceros Lælius, i *Philologus* XII, 2, p. 293—301, 1858; *Muther*: emendationen zu Ciceros Lælius i *Neue jahrbücher f. philologie* 1861, p. 335—53 og og 747—60; *Kleine*: adnotationes in Cic. Cat. Maj. et Lælium, *Wetzlar* 1855; *Lahmeyer*: i *Philologus* XXI jahrg. m. fl. — Personlig har jeg modtaget en del værdifulde bemærkninger af hr. cand. philol. *O. Siesbye*, som vel mest angå fortolkningen, men tillige indeholde adskilligt angående flere steders læsemåde. Ligeledes har hr. adjunkt *Henningsen* her, ved i forening med mig at gennemgå anmærkningerne til min første udgave med omhyggelighed, meddelt mig mange bemærkninger, hvoraf en stor del ere komne anden udgave til gode.

Når det da, efter alt hvad der er fremkommet til textens forbedring, viser sig, at rettelserne vel ikke ere få, men dog i det hele taget af mindre indgribende betydning, således at navnlig endnu ikke få af de steder, der bestemt trænge til en forbedring, endnu stå hen som tvivlsomme eller urigtige, da er dette dels et bevis på den madvigiske recensions fortrinlighed, dels indses det også deraf, at håndskrifterne, om end forskellige i alder og godhed, dog ikke indeholde flere eller større forskelligheder, end at de alle må antages at stamme fra samme kilde. Ved en nøjagtigere betragtning og sammenligning vil det uden tvivl snart blive indlysende, for så vidt det med sikkerhed lader sig bestemme ved et skrift af så lidet

omfang som dette, at de to ældste og bedste håndskrifter (P og M) i alt væsenligt stemme overens, om end P på flere steder alene indeholder det rigtige eller spor dertil (§ 4 udeladelsen af *feci*, § 9 *sed hi iniueris**), § 20 *nihil melius*, § 38 *memoria*, § 49 *animante*, § 57 *nostra causa*, § 59 *dixero*, § 70 *consecuti sint*, § 73 *quamvis excellus*, § 100 *ductum*). Nærmest med P stemmer Halms cod. Vindobon. 3115 (D), endog i småting, dernæst cod. Erfurt. (E); noget fjærnere er cod. Gudianus (G), Vindob. 275 (V), B og S. Halm har i reglen givet G fortrinnet, medens jeg med Baiter i tvivlsomme tilfælde har foretrukket den anden klasse, hvortil de to ældste høre.

Ret mærkeligt er det, at i Lælius ligesom i flere af Ciceros skrifter endnu har holdt sig adskillige læsemåder, som ere aldeles uden håndskriftlig hjemmel, tildels uden at det vides, hvorfra de have deres oprindelse, idet de som vulgatæ ere optagne af den ene udgiver efter den anden lige til vore dage. En udrensning af slige steder må det anses for kritikens sag først og fremmest at foretage, og det må på ethvert sted stå klart, hvad der skyldes kilderne og hvad der er sildigere, vilkårlige rettelser af filologerne. Som eksempler på slige steder, hvoraf flere nedenfor ville forekomme, kan der anføres § 6 *Atilius*, § 8 *respondeo*, § 15 *fruit* (efter *domus*), § 18 *hi*, § 73 *quamvis licet*, § 99 *in Epiclero*.

I ordenes skrivemåde har jeg med de nyere kritikere nærmet mig noget mere til håndskrifterne end tidligere, uden dog at vove at følge dem i alt. For-

*) Mommsen antager af dette sted, hvor C. Lange alt iforvejen havde fundet den rette læsemåde ex Jac. Susii libro, at P enten må være meget nær beslægtet med denne eller måske den samme som Susii codex.

uden hvad jeg alt har optaget i Cato Major, har jeg her skrevet: *temptare, suspitiosus, suppellex, idem* og *isdem* (flert. for iidem, iisdem), *volgus, voltis*.

Men jeg har beholdt *quum, qvi, quod* osv. efter Madvigs skrivemåde i sproglæren.

At bogens titel vilde være at forandre fra Lælius sive de amicitia dialogus til *Lælius de amicitia*, har jeg allerede gjort opmærksom på i anledning af Cato Major, hvor en lignende forandring påbødes af håndskrifterne (tidsskr. f. phil. a. st.) Halm har allerede foretaget denne rettelse efter sine codices, der dog variere noget: G: Lelius — de amicitia liber, S (c: cod. Monacensis 15964): Lelius de amicitia, ligeså V. Medens Nauck ligeledes har optaget denne titel, har Lahmeyer, nærmest efter G skrevet: De amicitia liber, qvi inscribitur Lælius. Da P aldeles ingen overskrift har, har jeg ligesom Baiter fulgt Halm, og ligeledes på den indre titel tilføjet *ad T. Pomponium Atticum*, hvilke ord Baiter også har på hovedtitlen.

Jeg skal nu omtale de enkelte steder, hvor jeg har foretaget forandringer i min tidligere text,*) eller hvor andres rettelser har givet anledning til en bemærkning, uden at jeg har troet at burde følge dem.

§ 2. *quum et ego essem una et pauci admodum familiares*. Her har jeg beholdt det første *et* med P

*) dennes afvigelser fra Madvigs udgave vare ikkun følgende: (motiverede i mine „bidrag“ s. 6 fg.): § 23 discidiis, § 42 udeladt [publica], § 73 Rutilium, § 77 udeladt [auctoritate et], § 99 quid ut ne accidat, magis cavendum est? § 101 ut alia ex alia ætas.

og de fleste hdskr. Halm, der nærmest følger G (her også D), har udeladt det, ligesom Lahmeyer, men Baiter beholder det. Stor forskel gör det ikke, men ligestillingen af begge led synes dog vel så passende.

qui tum fere multis erat in ore. Efter alle gode codd. er her tilføjet *multis*; nogle enkelte have *omnibus*, som Orell vilde udslette og Madvig har udslettet; men allerede Seyffert havde *multis*, der vel ikke nødvendigt kræves af meningen, men som dog godt kan forbindes med *fere* („i almindelighed var i manges mund“), der netop gerne føjes til kvantitetsbegreber, f. ex. 14 fuit extremum fere de —, 22 opportunæ sunt singulæ rebus fere singulis.

§ 4. Hvis man kan stole på Mommsens tavshed i kollationen af P, viser dette hdskr.s særlige fortrinlighed sig allerede her i udeladelsen af *feci* (efter ordene *ut in Catone majore*), hvilken åbenbart urigtige tilføjelse findes i alle andre codd. Udgifterne have derfor allerede før med rette udeladt det, og tilføjjelsen deraf forklares let som en tankeløshed af afskriverne, der syntes at her savnedes et verbun.

§ 5. *te ipse cognosces* har jeg skrevet med P (D og E). Efter Seyffert har rigtignok ingen af de nyere udgivere undtagen Nauck optaget *ipse*; både Halm, Baiter og Lahmeyer skrive *ipsum*. Men det forekommer mig ikke rigtigt her, som på så mange lignende steder, hvor denne variant findes, at forlade de bedste håndskrifter, især når de holde på den sprogbrug, der er almindelig; jfr. nedenfor § 80 og min bemærkning til Cato M. § 4 (tidsskrift f. phil. VII, 136).

Orells *tu* foran *te*, som Nauck beholder, har derimod ingen hjemmel i codd.

§ 6. Istedendfor *Atilium* fordre hdskr. at her skrives *Acilium*, ligesom strax efter *Acilius*. Han

omtales også af Cic. de Legg. II, § 59 tilligemed Sex. Ælius, med samme skrivemåde af navnet; og det er de to eneste steder, hvor han nævnes. Det er derfor ikke klart, hvorfor dette i Orells og Baiters Onomast. Tull. kaldes falsa lectio, og Baiter skriver nu (i sin ny Tauchnitzer udg.) Acilius, ligesom Halm og Lahmeyer.

§ 7. *in reliqua Græcia* (for *in G. rel.*) er efter P og D optaget med Baiter, og denne ordstilling har allerede Seyffert. Halm og de andre udgivere følge de øvrige codd.

et eum quidem etiam er beholdt med Baiter efter P, D, E. Halm og Lahmeyer udelade *quidem* med G; 3 andre hdskr. beholde *quidem*, men udelade *etiam*. Begge ord ere her på deres plads: medens *quidem* udhæver *eum*, hører *etiam* til det følgende.

§ 8. *multi* måtte beholdes, uagtet P har *multum* (G *multam*), med alle udgiverne. Her er ikke tale om, at de (nogle givne) spørge meget, men *multi* er en passende forklaring til det ubestemte, almindelige begreb („man“), der ligger i *quærent*.

animum adverti (for *animadverti*) er de bedste codd.s og nyere udg.s læsemåde.

valetudinem respondeo causam-fuisse. Her har man med Orell, men imod alle codd., så vidt det kan ses, udeladt *respondeo*. Mærkeligt er det desuden, at her alle codd. (også P) har *causæ* (undtagen D *causa*), hvilket jeg lige så lidt som nogen anden udgiver har turdet holde på; thi om udtrykket end kunde forklares (enten som dativ eller genitiv), er det dog imod al sprogbrug; som genit. måtte det styres af et pronominalt kvantitativt begreb i neutrum (*quid causæ, nihil causæ*).

§ 9. Noget modstræbende har jeg her skrevet *Gatum* (for *Gallum*) med Baiter på Mommsens be-

stemte anbefaling. Codd. have her alle *Gaium*; men Mommsen har i Neues rhein. Mus. XVI, 355 vist, at dette navn bør skrives med ét *l*, henvisende til Fasti Capitolini a. 510 og 587, hvor der i Baiters udgave (Onomast. Tull. III) findes *Gal(l)us* og på det andet sted *Galus*, medens Fischers Zeittafeln har *Gal(l)us* og *Gallus*. Herefter bør da også i Cato M. § 49 navnet skrives *Galus*, som ligeledes det bedste hdskr. (Paris.) har; ligeledes i Epist. ad fam. IV, 6, 1, hvor den udmærkede cod. Mediceus har *Galus*. Samme skrivemåde vil da også i § 21 og 101 være at optage.

sed hi in pueris, Cato in —. Dette mærkelige sted, hvor alle de øvrige hdskr. ere forvanskede og rettede på en meningsløs måde (s. Halms apparat), men hvor den rigtige læsning er tilvejebragt af C. Lange efter en cod. Susianus, der nu ikke haves, beviser Pariserhdskr.s fortrinlighed; det har *iniueris*, hvor kun ét bogstav er at rette.

§ 10. *ut jam cum utroque loquar* er beholdt efter Madvig og Baiter med P og D. Halm har med G og de øvrige codd. efter *utroque* indskudt *vestrum*, ved hvis udeladelse dog intet utydeligt eller mangelfuldt frembringes.

§ 11. *quod ille minime putabat*: her har P alene *minimi*, som ved første øjekast kunde synes en god hjælp, da udtrykket er besynderligt: *putabat* i denne forbindelse er stødende; „hvad han slet ikke troede“ giver ingen mening, undtagen ved at supplere „at burde ønske,“ så at *quod* ikke henføres til *immortalitatem* men til *immort. optare vellet*. Det kunde da synes, at prisens betegnelse var rigtig: „hvad han slet ikke satte pris på;“ men da *quod* ikke vel kan henføres til *immortalitatem* alene (thi da vilde det, selv om relativsætningen stod foran, hedde *quam*), og

heller ikke passer til *immort. opture*, har jeg ikke kunnet gøre nogen forandring. Jfr. *Offic. II*, § 29.

factus consul est bis: denne læsning, der bestyrkes af P og alle andre codd. (i nogle med en ubetydelig omstilling af ordene) er det mig ufatteligt, hvorfor de nyere udgivere have rettet på ved at udskyde ordet *consul* efter C. Beiers opfordring; thi henvisningen til or. p. Murena § 18 *qvæsturam una petiit*, et *sum factus prior* — viser da kun muligheden af en slig udeladelse, der dog altid bliver en uregelmæssighed, men beviser ingenlunde nødvendigheden. Desuagtet har Halm og Baiter [*consul*], og Lahmeyer udelader det.

moerore funeris indicatum est. Alle codd. have *iudicatum est*, som Seyffert og Nauck beholde. Men selv om ablat. *moerore* (for *ex moerore*, jfr. § 23 *ex quo — judicari potest*) kan forsvares, er *iudicatum* ikke passende: hvor afholdt han var, fik man ikke en *dom* om ved denne lejlighed, men kun et *tegn* på (*indicatum est*). Forvexlingen af disse to ord er lige så let som den er hyppig.

§ 12. Ordstillingen *reductus ad vesperum*, som Halm har forandret til *ad v. red.*, findes i P, D, E, og beholdes også af Baiter.

§ 13. *hæc nuper* (istdf. Halms *nuper hæc*) bestyrkes af de samme codd.

erudierunt (for *erudiverunt*) er med Halm og Baiter skrevet efter de bedste hdskr.

qui non tum hoc tum illud, ut in plerisque: denne de bedste hdskr.s læsemåde, som jeg tidligere efter Madvig havde beholdt og søgt at forsvare i „bidrag“ s. 18 fg., har Halm endnu. Jeg har nu med Lahmeyer og Baiter ombyttet den med Putsches retelse (i *Philologus XII*, 300) efter *Guilielmi: cui non tum hoc tum illud, uti plerisque*, hvilket Halm

dog også billiger. Ved denne lempelige rettelse undgås den tvungne forklaring af *in plerisque*, der både fra meningens side og sprogligt er mislig, og udeladelsen af verbet bliver mindre hård, da det der nu skal tænkes til (*videbatur*) følger efter: *idem Scip. videbatur*, medens der ellers måtte suppleres „dicebat.“ Derimod er det næppe nødvendigt med Kayser at indskyde *videbatur* efter *sed idem semper*, skönt udeladelsen i en bisætning er noget hård, men kan forklares af den skødesløseres behandling af sætningsbygningen i det hele.

§ 14. *quum et Philus et Manilius adessent* er beholdt, uagtet P og E har *adesset*, som her især ved den valgte ordstilling er usandsynligt, skönt singul. ikke er uden eksempler ved flere subjekter, når der i meningen tages hensyn til hver enkelt for sig. Men det er her ikke tilfældet.

§ 16. *de ceteris rebus, quæ ex te quærentur*: istd. herfor har Halm: *quum ex te quærentur* efter G og 3 andre codd.; men da P har *quæritur*, har jeg ikke betænkt mig på med Baiter at skrive *quum ex te quæritur* (P har ved en åbenbar skrivefejl *quam ex te quæ*), der både kommer de bedste hdskr. nærmest og giver en let og naturlig mening.

mihi vero er en rettelse af C. Beier, som jeg med alle nyere udgg. har fulgt for koncinnitetens skyld, og fordi de forskellige tilføjelser i codd. river dette svar ud af forbindelsen med det foregående *pergratum mihi feceris*. P (med 3 af de andre codd.) har *mihi vero erit gratum*, G *mihi vero gratum* med tilføjet *erit* bagefter, over linien, E *mihi erit gratum*, D *mihi pergratum vero erit*. Skulde noget optages, måtte det snarest være læsningen i P.

§ 18. *ut viri boni fuerint*: her er *hi* (foran *viri*),

der findes hos Orell og andre efter ham, udeladt, da det er uden håndskriftlig hjemmel.

§ 19. *integritas, æqvitas, liberalitas*. Således har jeg skrevet med Halm og Baiter. Alle codd. have istdf. *æqvitas æqualitas*, som ingen efter Seyffert har optaget. Hvorfor derimod de fleste have udeladt *liberalitas*, som findes i alle codd., er ikke let at se; allerede ed. Orell. 1 findes det uden varianter.

sintque magna constantia: her har alle hdskr. *sitque*, som ingen har optaget, da det dels er umuligt at tage *magna const.* som nominativ, når det følger efter *ut ii fuerunt*, hvilket fordrer samme subj. i det foregående, dels let kunde opstå af det foregående *sit*.

quia sequuntur, som allerede Seyffert, Lahmeyer og Nauck har, skriver jeg nu også med Halm og Baiter og Mommsen efter P. Madvig har *quia sequuntur*. De andre codd. vexle mellem *qui assequuntur*, *qui sequuntur*, *qui sequuntur*; *quia sequuntur* synes ingen hjemmel at have, og konjunktiven lader sig passende forklare uagtet der følger *quantum homines possunt*, hvilken indikativ synes at have været grunden til at man har foretrukket *sequuntur* her.

§ 20. *hand scio an — nihil melius sit*: denne af Madvig hævdede læsemåde finder nu en stor be styrkelse i P, der foruden E har *nihil*, medens de øvrige codd. have *quicquam*; og dette sted hører til de uomtvistelige bevissteder for at der efter *hand scio an* følger et nægtende ord, når meningen er nægtende („jeg skulde næsten tro at intet“ = jeg tror næppe at noget), medens alle de steder, hvor der vakles mellem *ullus* og *nullus*, *umquam* og *numquam* osv. ere usikre, da hele forskellen beror på et bogstav, som let kunde forvanskes. Medens de tyske filologer (som Seyffert, Nauck, Lahmeyer i *Philologus* XXI) endnu ere tilbøjelige til at holde på det ikke-nægtende ord,

har dog her både Halm og Baiter anerkendt det modsatte. Baiter har optaget *nihil*, og Halm, der efter sine codd. skriver *quicquam*, anser stedet for korrump (†) og tilføjer: „videtur *nihil* post *haud scio an* interciddisse et deinde subjectum alienum additum esse.“ I Cato M. § 56 skriver Halm ligesom jeg *nulla* mod alle sine codd., der have *ulla*; men den fortrinlige gamle cod. Leidensis har der a pr. m. *scio nulla*; og Baiter har også *nulla* i sin ny udg.

homini sit beholder jeg (blot omstillet for *sit h.*) med P, D, E. Züricherudgaven har *sit hominibus* med G og de 3 andre hdskr.

§ 21. *vitæ* har jeg beholdt uden at tilføje *nostræ*, som Halm har efter sine 5 codd. Det udelades af P (og D?), hvorfor også Baiter udelader det; og det er så meget overflødigere, som der til det følg. *sermonis* er tilføjet *nostris*.

Galos, s. herom ved § 9. Alle codd. have her *gaios*.

§ 22. *conquiescit* har Halm, Baiter, Lahmeyer optaget efter codd., hvilke jeg nu følger. Den tidligere læsning *conquiescat* findes kun i D og er, som bekendt, ikke nødvendig i slige sætninger, s. Madv. sprogl. § 365, an. 2; jfr. Lælius § 65; Offic. I, § 62; II, § 38.

qui esset tantus fructus har jeg med Baiter (efter P, E, V) foretrukket for Halms og de ældres *quis e. t. f.* Den adjektivisk-kvalitative betegnelse er her den rigtige.

Ordstillingen *locis pluribus*, som Halm har valgt, bestyrkes af P, D, E.

§ 23. *bonam spem præluceat* har jeg optaget med Halm, Lahmeyer, Baiter efter P og 4 andre codd. istdf. *bona spe* (D, E). Rigtignok er den transitive brug af *præluceo* usædvanlig — der anføres i lexica kun et sted af Auson. Idyll. 4, 94 *lumenque tuæ præluceo vitæ*, men i samme betydning som her (= *præluendo spem*

præbet); — men den sædvanlige styrelse med dativ („lyse for en“) vilde ikke passe, og Horat. Epist. I, 83 præluet Bajis er en overført brug („lyser fremfor“ ɔ: overstråler); ablativen, som vel kan forstås, kunde let opstå ved skrivemåden *bonā spē*.

verum enim amicū: denne af alle udgivere undtagen Baiter beholdte læsemåde bestyrkes nu ved P (ex silentio Mommsenii); alle de andre codd. have *verum etiam am.*, hvilket Baiter skriver. Herved tilføjes altså noget nyt, og begrundes ikke det foregående, hvorved tankegangen, der i sig selv ikke er meget klar, synes mig at blive endnu uklarerere.

ne agri quidem cultus. Alle codd. have *nec-quidem*, som så ofte ved dette udtryk, uden at det kan følges; jfr. Madv. de Fin. p. 824; min bemærkn. til Cato M. § 27 i tidsskrift f. phil. VII, 140.

ex dissensionibus atque ex discordiis: det andet *ex* er tilføjet efter G og sporene i P (id est exordis) af Halm og Baiter, hvem jeg har fulgt ligesom Lahmeyer.

percipi er alle codd.s skrivemåde, som Madvig har rettet til *perspici*, hvilket jeg med de nyere har beholdt (undtagen Seyffert og Halm, som dog billiger rettelsen). Jfr. Madv. Opusc. II, 279: nec tamen dubitavi huic loco eandem adhibere correctionem, quam aliis locis viri docti ex codd. adhibuerunt, velut de Legg. I, § 51 (hvor Halm dog nu læser *percipi*); nihil est enim frequentius confusione horum verborum. Perceptio hic nulla significatur sententiæ reive ad descendum propositæ, sed ex comparatione contrarii animadversio.

§ 24. *vaticinatum ferunt*: mellem disse to ord har Halm indskudt *esse* efter cod. G; men P og de øvrige udelade det; jeg har da lige så lidt som Baiter optaget det.

uter Orestes esset, Pylades Orestem se esse diceret. Her ere hdskr. meget forskellige, og stedet er forvansket, dog ikke anderledes end at det rette let kan udfindes. P har: *uter orestes esse diceret* med udeladelse af hvad der står imellem disse ord, ved en skrivefejl, idet afskriveren har sprunget over fra *Orestes* til *Orestem*. Jeg har fulgt Halm og Baiter (der dog betegner [*esset, Pylades*] som en tilføjelse), hos hvem de talrige varianter kan efterses. *eorum* har ingen håndskriftlig hjemmel og behøves heller ikke. Halm tilføjer: *mutavimus in vulgata esset Orestes verborum positionem, quia præposito demum Orestes lacunæ origo fit perspicua.* Dette bestyrkes nu også af cod. P.

§ 25. *nos vero a te potius* har Madvig skrevet efter E alene, tilføjende (Opusc. II, 279): *quod enim legebatur nos autem a te p.*, id numquam ponitur in hujus modi responsis, ubi ab alterius sententia disceditur. Baiter skriver også *vero*, men Halm og Lahmeyer *autem* med alle øvrige codd., hvilket jeg ikke kan følge. Jfr. § 32 *tu vero*.

§ 26. *quod quisque minus per se ipse posset:* dette har Halm og Baiter med rette beholdt, uagtet alle codd. have *quo quisque* (P *quis*) *minus*, der må betragtes som en let forklarlig fejltagelse, formedelst den hyppige forbindelse *quo-minus*. *quisque* må også foretrækkes for *quis*, da der følger *per se ipse*, uagtet den regelmæssige ordstilling ikke er overholdt. Jfr. § 30 begyndl.

nihil fictum est. Her er ingen grund til med Halm at udelade *est* (efter G alene); alle de øvrige codd. har det (D *est fictum*), og det synes temmelig nødvendigt formedelst det følgende.

§ 28. *cum caritate aliqua benevola* er alle hdskr.s læsning, som jeg nu har fulgt med Seyffert, Halm,

Lahmeyer og Baiter. Det tidligere *c. car. aliq. benevolentiae* er en rettelse af Madvig efter Orells: *c. aliqva et benevolentia*, der ingen hjemmel synes at have i codd.

Sp. Cassium er beholdt som en uundgåelig rettelse af alle codd.s *p. cassium*.

§ 29. *in se esse* er efter codd. omstillet til *esse in se*, med Halm og Baiter.

§ 30. *quisque sibi plurimum* har jeg med Baiter beholdt efter P, D, E, medens Halm efter de øvrige codd. skriver *quisque plurimum sibi*. Jfr. § 26.

hercule er alle hdskr.s skrivemåde, som derfor her og § 37 er foretrukket for *hercle*.

§ 32. Istedendfor det tidligere *at ii*, som endnu Halm beholder, medens alt Seyffert havde givet alle hdskr.s læsemåde *ab his*, har jeg nu optaget dette med de nyere udg. og Baiter. *ab his* betyder „herfra“, fra de nævnte anskuelser, og det er altså neutr. plur. (jfr. hæc § 13, illa § 14); subj. er altså (ii) *qui-referunt*.

applicant se er beholdt med P, D, E. Halm har *sese*.

coeperunt er alle codd.s læsemåde (undt. E *ceperint*), hvorimod de alle strax efter have *sintque*. I min første udgave fulgte jeg Madvigs text: *coeperint*, men *suntque*, hvilket sidste er en rettelse af Beier, og at den er nødvendig har alle udgivere erkendt og derfor optaget den (undtagen Seyffert, der forsvarer *sintque*). Derimod ser jeg nu ingen tilstrækkelig grund til at rette *coeperunt*, som jeg har beholdt med Halm, Baiter og Lahmeyer. Cic. udtrykker sig oftere således simpelthen om det, der gerne kunde være betegnet som noget blot sat eller tænkt, fordi det hører med til en afhængig sætning.

hæc inter eos fit honesta certatio: i denne Mad-

vigs og min tidligere læsemåde er *fit* en rettelse; codd. have alle *sit* (jfr. samme variant § 81), som kun Seyffert beholder; men dette kan lige så lidt, ja endnu mindre end *sintque* være styret af det foregående *ut*. Her må altså enten beholdes Orells *fit* eller — hvad jeg har foretrukket — optages Halms rettelse *est*, som Baiter også har optaget, da *fit* er lidt besynderligt, hvor der ikke er tale om, hvad det *bliver*, men hvad det *er*. Endelig er *certatio* læsemåden i P, D, E, medens de andre codd. have *concertatio*, som Seyffert, Klotz og Lahmeyer have foretrukket. Da begge former af ordet forekomme hyppigt og sikkert nok hos Cic., synes der ingen grund til at forlade de bedre codd., som Halm og Baiter også følge.

§ 33. *vitæ diem*: denne ordstilling er beholdt med P, også af Baiter; derimod er strax efter udeladt *utrique* (efter *expeditret*) med Seyffert, Halm, Lahmeyer, Baiter, da ordet ikke findes i nogen af de gode codd.

ponerentur er beholdt med Baiter efter P og de med den nærmest beslægtede codd. Halm har efter G skrevet *deponerentur*, fulgt af Lahmeyer.

§ 34. *vel uxoriæ condicionis*: rigtigheden af denne Turnebi Konjektur bestyrkes nu ved P, som har *vel luxoriæ cond.*, altså det samme på et bogstav nær, medens de øvrige hdskr. alle have *luxuriæ* eller *luxuria*.

amicitiis: P og D har *amicis*, som dog ikke lader sig forsvare.

§ 35. *quod qui recusarent — deserere arguerentur*. Uagtet hdskr. her ikke afvige fra hverandre, og der heller ikke ved gisning er gjort forsøg på at rette stedet, indeholder forbindelsen dog sådanne vanskeligheder, at man dels har søgt at råde bod derpå ved forandring i interpunktionen, dels har erklæret stedet for korrupt (som Halm). De øvrige nyeste udgivere

have sluttet sig til Seyffert (Baiter, Lahmeyer, tildels også Nauck), idet de betragte *quod-arguerentur* som en årsagssætning og derfor sætte komma foran, Nauck yderligere betegner *ut — essent ad injuriam* som et indskud () eller epexegese, så at *quod qui* skal være = *quum id qui recusarent*. Jeg kan ikke tro på rigtigheden heraf, men må endnu fastholde min engang givne forklaring (udførligere begrundet i mine „bidrag“ s. 21 fg.), hvortil jeg endnu skal føje, at hvis *quod* var kausalt, savnedes et *hoc* eller *id* ved *recusarent*, der ikke let vilde være sat uden objekt.

inveterata, som Madvig (Opusc. II, 280) har hævdet, findes nu bestyrket ved alle hdskr. Orells og Seyfferts *inveteratas* beholdes af Nauck, men derved stilles også *non modo* højst usædvanligt.

§ 36. *Viscellinum*: i dette som i de følgende egennavne ere hdskr. som sædvanligt meget forvanskede. P har *becellinum*, ligesom de øvrige; kun G har *inbecillinum*. Mommsen bemærker hertil: Cassii cognomen præter hunc locum non invenitur nisi apud Dionys. V, 49, ubi *quod in codd. proditum est OYCKEAINOC* probabiliter OYEKEAINOC interpretabimur; apud chronographum a. 354, apud quem est *Vigellinus* sive *Bigellinus*, et in fastis Idatianis Siculisque, ubi in melioribus exemplis est *Vitellinus*, in deterioribus *Viscellinus* similesve corruptelæ. V. corp. inscript. Lat. I, 486, 488 ad a. 252, 261, 266, 268. Qvare *Viscellini* nomen omnino abjiciendum restituendumque *Vecellini*. Uagtet hverken Baiter eller nogen af de nyeste udgg. have fulgt dette, har jeg dog optaget det som det utvivlsomt rigtige.

Mælium har jeg ligeledes skrevet uden fornavn, efter Mommsens forslag, med Lahmeyer og Baiter. Af codd. har P *ammelium*, G *amelium*, D c. *melium*, de andre *amellium*, alle med urigtigt fornavn; hvor-

for det synes rigtigst ganske at udelade det, og ikke (som udgiverne alm.) rette det til *Sp.*, især da de foregående personer ere nævnte uden fornavn.

§ 37. *C. Blossius* er også en rettelse efter Valer. Max. IV, 7, 1—2, jfr. Plutarch. Tib. Gracch. 8, da alle codd. her have *bissius*. En anden, mindre fejl findes ligeledes i alle codd. strax efter: istdf. *Lænati* have de *lænate* eller *lenate*.

I det følgende ordskifte *tum ego: etiam si te in Cap.? numquam, inquit, voluisset id quidem* — er der vaklen i hdskr. og udg. med hensyn til *inquam* og *inquit*, idet P udelader det første, men har det sidste (*inquit*), således som jeg efter Madvig havde givet stedet. Mommsen tilføjer: P solus, recte opinor, nisi præstat et *inquam* et *inquit* delere. Baiter har derimod beholdt begge dele, medens Halm og Lahmeyer har *inquam*, men udelade *inquit*, fordi dette ikke findes i Halms codd. Jeg tror, at så fremt det skal udelades på et af stederne, er det naturligst at gøre det på det første, hvor det bliver overflødige ved *tum ego*, medens *inquit* vanskeligere kan undværes for at betegne personvexelen. Jeg har derfor beholdt min forrige skrivemåde, der understøttes af P, uden dog at have noget imod den dobbelte betegnelse hos Baiter.

hac amentia quæstione nova perterritus. Jeg skal her blot nævne Kaysers konjektur at tilføje *quum esset* efter *hac amentia* for at formilde det vistnok hårde i brugen af ablativen ved siden af den anden ablativ. Dog har ingen udgiver optaget dette.

§ 38. *perfecta quidem sapientia si simus*: dette er en rettelse af Canterus, som først Schütz har optaget og de senere siden fulgt (s. Madv. præfat. p. 17 = Opusc. II, 280) undtagen Seyffert og Nauck, der begge vedblive med yderst kunstlede forklarings-

forsøg af hdskr.s *simus si* (P, E) eller *sumus si*, som de alle have med en forunderlig enighed.

quos videmus aut de quibus memoria accepimus har jeg først optaget efter P, skönt ingen anden udg. har gjort det; Baiter omtaler ikke engang denne læsemåde. Men *vidimus*, som for øvrigt vel kan forstås, findes kun i en cod. E, alle de andre har *videmus*, der passer bedre til *qui ante oculos sunt* (jfr. nedenfor § 39), modsat *aut de quibus —. memoria accepimus* forekommer mig ubetinget at burde foretrækkes for det hidtil læste *memoriam acc.*, hvad Mommsen også billiger, da det ikke er mig bekendt at der kan siges *acc. memoriam de aliquo* (for *alicujus memoriam acc.*).

§ 39. *Papum Æmilium C. Luscino f. f.* er en rettelse af Manutius, som de nyere almindl. have optaget, medens intet hdskr. har fornavnene. P har *æmilium luscino*, som jeg nu har skrevet med Baiter på Mommsens anbefaling. De andre codd. mangle alle C. foran *Luscino* og give det første navn enten *A. æmilium* eller *p. æmilium* eller *paulum æmilium*.

tum quidem er alle codd.s læsemåde for *tunc quidem*, som Orell har uden hjemmel.

§ 41. *populus Romanus* er beholdt med udgi-
verne. P og D udelade rigtignok *Rom(anus)*.

in P. Scipione: at denne læsemåde er den rigtige, bestyrkes nu af P; de øvrige codd. have *in p. scipionem* (D, E), *in p. nasicam scipionem* (de 4 øvrige). Medens imidlertid ingen anden har vovet at læse andet her end *in P. Scipione*, og så vidt jeg ved kun Seyffert har fastholdt forklaringen om P. Scipio Nasica (s. hans kommentar s. 273 og mine modbemærkn. i „bidrag“ s. 23 fg.), har Lahmeyer nu i teksten optaget *in P. Nasica* efter de 4 hdskr. Hans grunde (s. hans indledn., anm. 21), at *amici et pro-*

pingvi (Ti. Gracchi) ved den almindel. læsemåde ligefrem betegnedes som Africanus's mordere, hvilket ikke stemmer med de forsigtige ytringer ovenfor (§ 12), betyde intet, da Lælius dels ret vel på et sted kunde udtrykke sig bestemtere end på et andet om en sådan sag, dels heller ikke her rent ud siger, hvad han mener. Om hans virkelige mening kan der — efter Cic.s hele fremstilling — næppe være tvivl.

quocunqve modo potuimus: at dette, som først Klotz har skrevet, og nu Halm og Baiter optaget, er det rigtige her, bestyrkes ved P, der har *quoque modo potuimus*, medens de øvrige codd. have *quoque quem modo posuimus* (!). Min tidligere læsemåde *quovo modo* skyldes Orell. Når der af originalhdskr., som Mommsen bemærker, var udfaldet stavelsen *cun*, ses de øvrige håndskrifers interpolation, medens P blev uforandret.

de C. Gracchi autem: denne ordstilling er med Baiter optagen efter alle codd., medens de ældre udg. og Halm have *de C. autem Gr.* Når Halm tilføjer: unde scribendum videtur *de Gai autem trib.*, da er dertil ingen tilstrækkelig anledning.

proclivius er beholdt med Halm, Baiter og de nyere udg. De bedste codd. have vel *proclivis*, hvilket Mommsen erklærer for det rigtige, og Lahmeyer, som i sin udgave skriver *proclivius*, har i Philologus XXI, 305 anbefalet *proclivi*, hvorom jeg kan henvise til Madvig de Fin. p. 766; men jeg har ingen af delene troet at burde foretrække.

§ 42. *in magna aliqua re peccantibus*: denne Ernestis læsemåde, der er beholdt af alle de nyere og utvivlsomt er den rigtige, bestyrkes også af P, der har: *in magna aliqua re peccantibus*, hvilket både viser oprindelsen til fejlen (gentagelsen af *p*) og forklarer de andre hdskr.s rettelse *in magnu aliqua re*

p. peccantibus (dog udelader cod. V *p* foran *peccantibus*), hvorfor Seyffert skrev *in magnam aliquam rem publicam peccantibus*, hvilket det nu turde være overflødigt at gendrive.

liberavisset har de bedre hdskr. for *liberasset*, jfr. min bemærkn. til Cato M. § 4.

mortem sibi uterque er ligeledes optaget efter codd. med Halm og Baiter.

§ 43. *post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit.* Det første *sit* udelades af P og E, og efter Mommsens opfordring har Baiter udeladt det, medens Halm beholder det med de fleste codd. Dette har jeg også gjort, da jeg ikke er vis på en sådan udeladelses rigtighed, hvor *sit* først er en del af omsagnet, men siden det hele. Rigtignok fremkommer her den ensformighed, at tre sætninger lige efter hverandre ende med *sit*.

§ 44. *consilium vero dare audeamus libere.* Det er mærkeligt, at alle kilderne her have *consilium verum dare gaudeamus*, hvilket Cic. ikke kan have skrevet. Men ligeså antagelig som den almindelige retelse er, hvilken alle følge, ligeså uklart er det mig, hvem den skyldes. I edit. Orell. I findes ingen tilstrækkelig oplysning derom.

§ 45. *argutiis* findes nu i P foruden G; men de øvrige codd. have *argutius*, D *argumentis*, hvilket Seyffert alene har optaget.

satis superque esse sibi suarum cuique rerum: det nu tilføjede *sibi* er efter alle codd. undtagen E optaget af Halm og Baiter. Dels følger *sibi* alm. med *cuique*, dels er sammenstillingen af *sibi suarum* netop ciceroniansk, når der er eftertryk på dette begreb. Alle de nyere fra Seyffert af have det; Madvig har udeladt det med Orellius.

§ 46. *breviter paulo ante perstrinxi*: denne ordstilling er efter de bedste codd., Halm og Baiter.

§ 47. *videntur, qui* er beholdt med P, D, E og Baiter: Halm indskyder med de andre codd. *ii* foran *qui*; Lahmeyer har gjort det til *ei, qui*. Cod. M (som her begynder) udelader *ii*.

§ 48. *diffundantur — contrahantur*: denne flertalsform findes i alle codd. (også P og M), og er optaget af Seyffert og Nauck; men jeg har lige så lidt som Halm, Lahmeyer og Baiter kunnet følge dem. Halm tilføjer, at grunden til denne enstemmige forvanskning er, qvum librarii *amici* pro numero plurali haberent. Seyffert vil efter *amici* indskyde *animi* som subjekt. Det naturligste og simpleste bliver dog at skrive *diffundatur* og *contrahatur* og forklarer det som et lidt unøjagtigt udtryk, idet fra det noget fjærnere *virtus* som subj. må tænkes „animus virtute præditus“ (Lahmeyer), ikke, med Nägelsbach (lat. Stilist. 139) *amicus* = *animus amici*.

si qua significatio er beholdt med Halm og Baiter. P har *si quasi sign.*, ligeledes G, B, S; D har *si qua sign.* Men *quasi*, som desuden overmåde let kunde opstå ved en dittografi af *qua sign.*, har ingen plads ved det allerede i sig formildende ord *significatio*, jfr. Offic. I, § 46 *si sunt simulacra virtutis — in quo aliqua significatio virtutis apparet.*

contigit er derimod optaget for *contingit* efter P, M og 4 andre codd.; kun 2 har dette sidste. Jfr. retelsen *discessit* for *discedit*, Cato M. § 80.

§ 49. *quid enim tam absurdum, quam delectari multis inanibus rebus — animo autem virtute prædito — non admodum delectari?* I denne forbindelse, der læses således af alle ældre udgg. fra Madvig til Halm, har jeg foretaget to forandringer; istdf. *animo autem* har nemlig de bedste codd. P, M, D *animante*, som

Mommsen ikke agter for noget, men Baiter har optaget, med god grund, da her netop tænkes på „et levende væsen,“ og *autem* gerne udelades i sådanne modsætninger. Men for at da modsætningen kan blive tydelig, må *inanibus* rettes til *inanimis*, som Victorius læste (efter Spengel i Gelehrte anz. d. bayer. acad. 1846, p. 924 fg.). Derved fremkommer først den rigtige forestilling; thi honor, gloria cett. ere ikke res inanes, men inanimæ, i modsætning til amicus, der er animans. Jfr. Offic. II, §§ 14, 17, 19 og især § 11 qvæ ad vitam hominum tuendam pertinent, partim sunt inanima — partim animalia.

§ 50. *tam illiciat et attrahat* læses nu af Halm og Baiter istdf. det tidligere *tam alliciat et tam attrahat*: *illiciat* er efter alle hdskr., hvorfor det ikke tør forkastes for Orells *alliciat*, som måske snarere ventedes; og *tam trahat* findes ligeledes i alle codd. (også P og M), hvoraf man har gjort *tam attrahat*. Men Halm bemærker dertil: intellegitur, qvam facile *etattrahat* in *ettütrahat* corrumpi potuerit; offendit autem in lectione librorum potius repetitum *tam* qvam verbi simplicis *trahere* usus, qvi optime locum habere poterat. Dette har jeg derfor fulgt.

constet for *constat* er alle hdskr.s læsemåde, som med Halm og Baiter er optaget. Den ny, direkte henvendelse til Fannins og Scævola passer bedre til en opfordring end til et ligefrem udsagn.

benevolentiam: det *esse*, som af nogle föjes til efter dette ord, har ingen håndskriftlig hjemmel, skönt udeladelsen deraf er noget hård; men den er måske foranlediget derved, at sætningen i uafhængig form med eftertrykkelig korthed kan udelade *est*.

immunis er alle gode hdskr.s læsning; nogle ringere have *immanis*, som kun Nauck har optaget, henviende til *immanitate* § 87; men at dette er ganske

upassende her, kan godtgjøres ved mange eksempler, f. ex. *Offic. I*, § 57 og 81 immane quiddam et beluarum simile; og selv om *immunis* ikke let findes brugt som her (absolut), er det dog rimeligt at *Cic.* netop har anvendt det som det modsatte af *communis*.

§ 51. *indigeant* findes hos alle udgg. og i codd. undtagen M, efter hvilken Baiter nu har *indigent*, som måske er det rigtige. Jeg har dog ikke rettet det, da konjunktiven let forsvares.

secuta est har jeg derimod skrevet med Baiter efter P, M, D, E istdf. Halms og de ældres *consecuta est*, da kun G har *consecutata* (!), og fra meningens side er det simple verbum tydeligere og bedre.

§ 52. *hæc enim est tyrannorum vita nimirum in qua*: alle codd. indskyde dette *nimirum*, hvilket med Beda udelades af Madvig og Halm. De øvrige udgg. fra Seyffert til Baiter beholde det, men da enten henført til det foregående (Nauck) eller til det efterfølgende (Lahmeyer, Baiter). Da det synes noget dristigt imod alle hdskr. at udkaste ordet som dog kan forstås og giver en rigtig mening her, har jeg beholdt det (c: optaget det i 2den udg.), men da henført det til det følgende. Lahmeyer forklarer det rigtigt = *nimirum ea vita, in qua* —: der relativsatz gibt eine aus dem begriffe selbst entnommene genauere darstellung dessen, was mit der *vita tyrannorum* wesentlich verbunden ist. Men jeg vilde hellere undvære det.

§ 53. *ceciderunt*: denne Madvigs rettelse for *ceciderint*, s. præf. p. 19 = *Opusc. II*, 281, bestyrkes nu af P og G, og er optaget af Halm, Lahmeyer og Baiter.

quod Tarquinium dixisse ferunt exulantem, tum se intellexisse: dette er en rettelse af Madvig, som dog ingen af de nyere har villet optage. Enten beholde

de hdskr.s *tum exulantem se int.* (Halm, Lahmeyer) eller erklære *exulantem* for en uægte tilsætning, hvad allerede Hottinger antog. Da alle codd. har *ferunt tum* (P *cum*) *exulantem* (P *exultantem*), er der kun en af to udveje mulig, enten at foretage Madvigs omsætning, eller med Baiter at skrive *tum [exulantem]*, således at dette sidste betragtes som en uægte tilføjelse for at forklare udtrykket *tum — quum jam neutris gratiam referre posset*. Dette har jeg nu valgt og kan anføre Madvigs ord i præf. l. c.: *quum igitur non satis probabile videretur, eam vocem (nl. exulantem) additiciam esse, quod ejus addendæ causa vix fuisset (?), transpositione locum emendandum putavi, ut esset ferunt exulantem, tum —, nec tamen valde refragabor, si quis judicaverit, vim circumlocutionis tum — quum posset hoc uno vocabulo ab interprete aliquo comprehensam esse*. Forsøgene på at forklare *tum exulantem* som rigtigt Latin (Lahmeyer, Nauck) må anses for mislykkede.

§ 54. *neque quicquam* er her de bedste hdskr.s skrivemåde.

atque hoc quidem er beholdt med P og de fleste codd., medens Halm efter G skriver *hic*.

sperni har alle codd. Madvig skriver *spernique*, jeg ved ikke hvorefter eller hvorfor. Da P udelader hele sætningen *sperni ab iis veteres am., indulgeri novis*, anser Baiter det for en uægte tilsætning, med henvisning til § 33. Jeg ser ingen tilstrækkelig grund til denne forkastelse, skönt også Mommsen siger „recte fortasse“ om udeladelsen i P.

§ 55. *cetera quum parant, cui parent nesciunt*: denne Orells gamle læsemåde har jeg igen foretrukket med Baiter efter de to bedste hdskr. P og M. Halm og de øvrige udgg. har efter de tidligere bekendte codd. *parantur* og *parentur*, der synes mig

utydeligere og unaturligere, da subjektet, hvis det veksler, bör fremtræde bestemtere end det sker i det følgende *nesciunt*, og man kunde forledes til at antage *cetera* for subj., da det er trukket frem i spidsen. Derimod holde alle codd. (også P og M) hårdnakket på *laborant*, som må rettes til *laborent*. — Strax efter er der en stærk vaklen i codd. mellem *vincit* og *vicit*. Jeg har beholdt det sidste (med P), skönt Halm og Baiter skrive *vincit*, der har langt svagere hjemmel. For meningens skyld er vistnok *vicit* lige så rigtigt; thi om her end ikke er tale om en foregående overvindelse, betegner Latinen dog gerne den endnu i sin virkning vedvarende handling som fortidig (har gjort den stærkeres ret gældende = er stærkere).

§ 56. *constituendi autem sunt* er beholdt med P, M, D og Baiter. Halm har *sunt autem* med de andre codd.

diligendi er her beholdt med Halm og de ældre udgivere. Skrivemåden vakler meget i dette ord ligesom i flere lignende*) på de forskellige steder. Her har P og S *deligendi*, G og V *delegendi*, D, E og S² *diligendi* (M *dirigendi*, B *ditiendi*); nedenfor § 60 har alle Halms hdskr. *diligendo*, hvor jeg med Orell og Madvig havde givet *deligendo*, hvilket også P der har, og Halm tilføjer: Cicero *dilegendo* videtur scripsisse; Baiter skriver nu begge steder *deligendo*; dernæst § 62, hvor jeg med de tidligere havde *eligidis* skriver Halm nu *diligendis* efter 4 codd., Baiter atter

*) som *discibere* og *describere*, hvorom s. min bem. til Cato M. § 5, jfr. *Offic.* I, § 21, 51, 96, 101, 124, 149; II, § 15 osv.; *dilectus* og *delectus*, *Offic.* I, § 6, 45 og 49; Madvig skriver nu også *dilectum habere* i Livius, f. ex. VI, 7 og 12; IX, 7; X, 38; men *delectum habere* III, 11 og 69; IV, 31; *delectus* III, 20, 25, 30, 38, 57, 68.

deligendis (efter M), medens P med D og E bevare *eligendis*; § 85 derimod have alle codd. *diligendis*. — Vanskeligheden består her ikke alene i at bestemme, hvilken form der er den rigtige, men fornemlig, om den hidtil autagne forskel i betydningen kan og skal gøres gældende mellem *diligere* (elske) og *deligere* (udvælge) på de enkelte steder, og det er ikke klart, hvor vidt denne betydningsforskelse er fastholdt af udgiverne, navnlig de nyeste, som Baiter.*) Dertil kommer, at de her omhandlede steders beskaffenhed er sådan, at det er vanskeligt af meningen at bevise den ene eller den anden betydnings udelukkende rigtighed, især da *diligere* etymologisk og oprindelig er det samme som *deligere* (den kærlighed der består i at vælge og foretrække det bedste). Om *valg* af venner er i Ciceros udvikling egenlig først tale fra § 62, men på den anden side må det indrømmes, at tankegangen helt igennem som oftest er så svævende, at begge ord eller begge betydninger kan tilstedes. Efter alt dette har jeg, navnlig i en udgave med den bestemmelse, som min har, anset det for rigtigst at beholde *diligere* i betydn. „elske,“ og *deligere* i betydn. „udvælge“; dernæst, da hdskr. ere en så usikker rettesnor i dette punkt, på hvert sted foretrukket hvad meningen syntes mig at kræve eller helst lade vente. Jeg har altså her (§ 56) skrevet *diligendi*, da begre-

*) Baiter, der f. ex. Offic. I, § 96 og 101 skriver *descriptio* og Offic. I, § 118 og 120 *deligendo* (vælge), men i betydn. „elske“ *diligere* Offic. I, § 56 og her i Lælius § 79, 80, 85 og 100, skriver Cato M. § 5 *discriptæ*, § 7 *discriptæ* og *discriptio* og Off. I, § 21, 51 og 124 og II, § 15 *discribere* og *discriptio*. Nauck har § 60 in *diligendo*, bei der *auswahl*; 62 in *amicis diligendis* ligeledes; også 85 og 100 vil han have *diligere* i betydningen „vælge“.

bet *terminus* fordrer begrebet „kærlighed,“ ikke „valg,“ og hele den følgende udvikling gælder de forskellige måder at elske en ven, ikke at vælge ham. § 60 har jeg med Klotz, Lahmeyer og andre beholdt *deligendo*, fordi der her, om talen endnu ikke egenlig er om valget, dog går i forvejen *in amicitiiis comparandis*, ligesom *felices esse* bedre passer på valget („heldige i valget af venner,“ ikke „heldige i at elske“). § 62 synes mig at Halms *diligendis* slet ikke passer, så fremt betydn. „elske“ må fastholdes; jeg har der beholdt *eligendis*, der er det samme som *deligendis*, hvilket kun M har. § 85 har jeg forandret *deligendis* til *diligendis* med hdskr. Men jeg tilstår, at jeg ikke er vis på hvert sted at have truffet det rigtige.

ut quanti quisque se ipse faciat, tanti fiat ab amicis: her har alle hdskr. og tidligere udgivere *facit*; Halm vil hellere læse *faciat*, og dette har Baiter optaget, ligeledes Lahmeyer. Nu er det ganske vist meget besynderligt, hvis Cic. kort efter (§ 59), hvor han gentager samme sætning, ganske på samme måde afhængig som her, har skrevet *faciat*, men her *facit*; vilkårligheden i afhængighedens betegnelse vilde heri have et slående eksempel for sig. Jeg har derfor ikke betænkt mig på at rette det første til *faciat*; jfr. § 51 *indigeant* og *indigent*.

§ 57. *ut quem ad modum in se quisque, sic in amicum sit animatus*. Her har Halm med alle sine hdskr. *in se quisque sit, sic* —, og dette følger Lahmeyer. Men da hverken P eller M bestyrker dette (den første har *quisque sit in* —, den anden *quisque sic in* —), har jeg efter Mommsens råd med Baiter beholdt den hidtil almindelige læsemåde uden *sit*.

nostri causa har jeg nu med Baiter rettet til *nostra causa* efter de to ældste codd. (P og M), hvorved den uregelmæssighed undgås, der vel måske er

begået af Cic. enkelte gange, men som det dog ikke er rådeligt at optage, når man ikke er nødt dertil. — Ligeså lidt har jeg kunnet bekvemme mig til med Halm at beholde *causa* foran *amicorum*, som ved stil-lingen røber sig som en uægte tilsætning. Beier har først udeladt *causa*, ham følger Madvig og Baiter, der har [*causa*] *amic.* Lahmeyers forsøg på at forsvare det er uheldigt.

§ 58. *vera amicitia*: denne ordstilling er beholdt med Baiter efter P, M, D, E. Halm har med sine øvrige codd. den omvendte.

restricta er ligeledes beholdt med Baiter, efter P og alle codd. undtagen G, efter hvilken Halm skriver *stricta*. Men Lahmeyer bemærker, idet han om *restricta* henviser til Legg. II, § 45 og Rep. III, 4, at adverb. simplex hos Cic. ikke hedder *stricta*, men *strictim* (med en anden betydning.); *stricta* er sjældent og sildigt.

§ 59. *inducaturque spes cogitationemque meliorem*: således alle codd., men alle udgg. have tilføjet *in* (spem), som jeg også har beholdt; thi *in* kunde let udfalde, og om den anden udtryksmåde end kunde tænkes, er den dog imod Cic.s sædvane; jfr. Offic. II, 53 *quæ te ratio in istam spem induxit*.

dixero har jeg derimod skrevet istdf. det tidligere *edixero* med Baiter efter P og M. Uagtet *edixero* ikke har stødt nogen af de tidligere udgivere, er det dog udsædvanligt, og *dixero* utvivlsomt rigtigere.

amicus esse poterit ei, cui se putabit inimicum esse posse: her har jeg optaget *ei* for *ejus*, som hidtil alle codd. og udgg. have haft. Nu har Baiter fremdraget *ei* af P, som fortjener bifald, da der følger *cui*, styret på samme måde af *inimicus*.

rursus for *rursum* har jeg med Halm og Baiter

skrevet efter G, da denne form er den almindelige hos Cic. og her lyder bedre.

§ 60. *in diligendo*, s. bem. til 56.

§ 61. *declinandum de via sit*: her har P, G, D, E, S¹ *est*, som Seyffert var tilbøjelig til at foretrække og Nauck har optaget, men ellers ingen. Hvorledes man end opfatter det styrende *ut*, hvorom der kan være tvivl, kan det ikke betyde „ligesom“, „f. ex.“ og *sit* må derfor beholdes.

§ 62. *ad amicitiam* er beholdt med Halm og Baiter, uagtet de ældste codd. (P, M, D) have *ad amicitias*; thi her tales om venskabet i almindelighed (in abstracto).

§ 63. *sustinere ut cursum* (for *currum*) har jeg skrevet efter de fleste og bedste codd. med Halm, Lahmeyer og Baiter. Billedet bliver derved tydeligere og udtrykket bedre.

temptatis er en gammel rettelse for codd.s *tempestatis* (P, M, G) eller *temperatis* (de øvrige).

amicitia har jeg skrevet for *amicitiis* med Baiter efter E og V; de øvrige codd. ere forvanskede (*amicitias*); D synes at have *amicitiis*, som Halm har beholdt.

sin vero erunt aliqui har jeg skrevet med Halm og Baiter; tidligere udelodes *vero*, som findes i 4 codd., og P har *sinuerunt*.

consecuti sint er en rettelse af Madvig (for *sunt*), som nu bestyrkes af P, M, V² og er optaget af Halm og Baiter, der urigtigt angiver *sunt* som Züricherudg.s læsning. Lahmeyer har beholdt og forsvarer *sunt* (med Seyffert), fordi det efter hans Mening skal være en simpel tilføjelse af den talende selv, ikke udsagt som hørende ind under *arbitrantur*; men s. Madvig, præf. p. 16.

§ 65. De sidste ord *semper aliquid existimantem*

ab amico esse violatum har Halm efter Rhunkens og Beiers opfordring (jfr. Schneidewins Philolog. V, 754) betegnet som uægte tilsætning. Men heri har jeg med Lahmeyer og Baiter ikke kunnet følge ham, da ordene vel kunde være borte uden skade, men dog angive en rigtig, udvidende forklaring af *suspiciosum*, som Cic. så ofte har.

§ 67. *esse debet svarissima* er en rettelse af Beier, som Madvig har optaget (s. Opusc. II, 284). Alle codd. har *esse debent* eller *debent esse*, undtagen P (ex silentio Mommsenii). Klotz's og Seyfferts forsøg på at forsvare flertallet har kun Nauck optaget og gentaget.

§ 68. *quin ipso eqvo — nemo est quin eo . . .* her, hvor codd. meget variere, har jeg atter beholdt min tidligere efter Madvig givne læsning, som nu også Baiter helt har optaget. *quin ipso* skrev Orell efter Pithoeus; dette findes på det nærmeste i P: *qui in ipso*; M har: *qvæ in ipso*; de øvrige codd. *quin et in ipso* (D *atqvi in ipso*), hvorefter Halm med Klotz skriver *quin etiam in ipso*, hvilket Lahmeyer har fulgt. — Dernæst har P, M, D, E *quin eo*, medens Halms *qui non eo* findes i B, S, V (G har *qui non eqvo*). Den således efter de sikreste kilder af mig beholdte læsemåde er i alle henseender lige så rigtig og forståelig som nogen af rettelserne, og det er sandsynligt at Cic. har skrevet således (med en lille anakoluthi).

§ 69. *per se esse ampliores volebat*: her have alle hdskr. den besynderlige tilsætning *posse* foran *esse*, som ingen har optaget undtagen Nauck, der mener at dette *posse* næppe kan undværes („han ønskede at se alle sine ved sig satte istand til at være anseligere“). Men da *esse amp. volebat* allerede i sig indeholder den fuldstændige tanke („ønskede at se dem anseligere“), er denne tilføjelse både overflødig og mod latinsk udtryksmåde.

§ 70. *consecuti sint* har jeg skrevet med Baiter efter P, B, S. Halm har med de andre codd. *sunt*, som er den ældre læsemåde. Men i hele denne sætningsforbindelse, hvor alle de øvrige led ere betegnede som afhængige ved konjunktiv, må dette udtryk opfattes som stillet under samme betingelse.

fuerunt, som Halm og Baiter også have optaget efter Madvigs rettelse (for *fuerint*) findes nu (ex Momms. silentio) i P. Derimod har P *duxerint* (for *duxerunt*) strax efter, hvilket Mommsen bifalder. Men heri har jeg ikke kunnet samtykke.

§ 72. *inferiores extollere*, som jeg har beholdt, er alle hdskr.s læsemåde. Halm har indskudt *se* foran *extollere*; men derom siger Baiter rigtigt: *sed inferiores accusativus est, non nominativus; thi subjektet er det samme som til submittere, nl. ii qui superiores sunt.* Jeg kan her henvide til Naucks bemærkning, hvor det rigtigt tilføjes, at det fælles subjekt egentlig burde være stillet foran *ut*.

§ 73. *quamvis excellas*: det *licet* som för stod foran *quamvis* og som allerede Seyffert udelod, har ingen håndskriftlig hjemmel, og Halm siger derom: *qvæ lectio nimium diu tolerata est.* Jeg har med Halm, Lahmeyer og Baiter udeladt det, da det også i og for sig er misligt.

§ 74. *qui negligendi quidem non sunt, sed alio quodam modo*: at der herefter savnes noget er temmelig indlysende, og udgiverne have også enten som oftest tilføjet noget eller (som Halm) betegnet stedet som en lakune. Håndskrifterne have også efter *modo* enten *est* eller *et*, hvortil Halm bemærker: *videtur hoc est ex sunt corruptum esse, postquam participium aliquod, velat colendi, cujus loco alii amandi vel diligendi mahuerunt, intercidit.* *Colendi* er tilføjet i ed. Veneta fra året 1470. Lahmeyer har skrevet: *alio*

quodam modo amandum est, Mommsen foreslår *æstimandi*, da P har *modo est aliter*, og Baiter har optaget dette i teksten, medens Nauck beholder den gamle læsemåde, hvilken han forklarer ligesom jeg havde gjort, nemlig ved at tænke til „non sunt negligendi“. Da usikkerheden er så stor, har jeg intet villet indsætte, men tilføjet, at her dog sandsynligvis er udfaldet noget.*)

§ 77. *nihil enim est turpius*: her er efter *codd.* indskudt *est* med Halm og Baiter; ligeledes er her skrevet *quocum* for *quicum* med de samme, efter G, B, S (*Cod. P* mangler her et blad der indeholdt omtr. §§ 75—77).

utrumque egit graviter, auctoritate et offensione animi non acerba: dette er alle hdskr.s enstemmige læsning, som Halm og Baiter endnu har beholdt. Med Madvig (*præf. p. 23 sq. = Opusc. II, 287*) havde jeg i min 1ste udg. udeladt *auctoritate et*, hvilken udeladelse Seyffert meget misbilligede; nu mener Halm at det er tilstrækkeligt at udstøde ordet *auctoritate* som en uægte tilsætning for at forklare *graviter*, således at *et* beholdes. Lahmeyer har rettet det til *graviter ac temperate et off. a.* Jeg har i 2den udg. beholdt rettelsen af Madvig, fordi ingen af de foreslåede forandringer giver en rimeligere læsning af stedet.

§ 78. *oppressæ esse videantur*: dette *esse*, som Nonius udelader, findes nu heller ikke i M, hvor-

*) Lahmeyers rettelse lidt ovenfor: *judicandæ sunt, nec necesse, si qui* — vil jeg blot nævne i forbigående, da jeg lige så lidt som nogen af de nyere udgivere kan anse den for nødvendig. Jfr. *Madv. de Fin. p. 318.* Et ganske lignende sted findes *Offic. I, 101 omnis actio vacare debet temeritate — nec vero agere quicquam.*

for Baiter har udeladt det. Alle de andre hdskr. har det.

§ 80. *et qualis et quanta sit*: det første *et* er optaget af Halm og Baiter efter hdskr. M har nemlig *est et qualis*, P *est qualis* (kun D og E have alene *qualis*). Jeg har da også indskudt *et*, skönt det gerne kunde undværes.

a se ipse har jeg beholdt med alle codd. undtagen G: *ipso*, som Halm følger. Jfr. min bem. til § 5 og Cato M. § 4, samt nedenfor § 81.

§ 81. *primum ut se diligent*, som jeg med Madvig havde skrevet og som Halm endnu har, er nu med Baiter forandret til *pr. ut se ipsæ diligent* efter de to ældste codd. P og M. E har *ipsæ se dil.*, D *se dilig. ipsæ*; de øvrige udelade *ipsæ*.

fit natura er beholdt med de nyeste udgivere, uagtet det ikke har sikker håndskriftlig hjemmel (kun E, ut videtur. Halm); thi codd. have *sit* (B har *est*, som Halm gerne vil foretrække); jfr. samme variant ovenfor § 32. Her synes mig *est* ikke at stemme med Cic.s sprogbrug. — Strax efter har jeg heller ikke kunnet følge Halm, som efter G alene skriver *diligat* og *anqvirat*, medens alle andre hdskr. har *diligat* og *anqvirit* (eller *aqvirit*, *inqvirit*).

§ 82. *habere talem amicum* er ordstillingen i P og M (Baiter), E har *talem habere am.*, de øvrige *talem am. habere*, hvilket findes hos de ældre og Halm.

§ 85. *judicaris* er Baiters skrivemåde, efter P, M, D; *judicaveris* Halms efter de øvrige codd.

diligendis er her alle codd.s skrivemåde, jfr. § 56.

§ 86. *consentiunt. a multis*: det *quamquam*, som alle codd. have foran *a multis* har jeg endnu udeladt med Madvig, hvem Baiter nu også følger. S. Madv. præf. p. 22 = Opusc. II, 285.

§ 88. *una illa subeunda est offensio* har jeg be-

holdt (blot omstillet *offensio est*) med Halm, Lahmeyer og Baiter, efter Facciolati konjektur, der er hævdet af Madvig Opusc. I. c. Alle codd. have *sublevanda* med ringe afvigelser, som først Seyffert, nu Nauck forgæves have forsvaret.

amici sæpe sunt er beholdt som den ordstilling, de bedste codd. har (P, M, D, E).

§ 89. *comitas adsit* er beholdt med Madvig, Halm og Baiter, skönt det kun findes i E supra lineam. (P mangler her atter et blad, § 90 — ind i § 96). De fleste codd. har *comes veritas * * assit*, hvoraf Lahmeyer har dannet *comes virtutum comitas assit*, hvilket dog ingen har optaget.

§ 95. *constantem et severum et gravem* har jeg ligeledes beholdt med Halm og Baiter. Codd. M, G, D, E udelade *et* foran *severum*; Klotz skriver *constantem id est severum* og Lahmeyer har rettet til *id est verum*, formodenlig for ligelighedens skyld mellem leddene. Men ingen af rettelserne er nødvendig eller heldig.

§ 96. *quanta illa* (for *illi*) har jeg optaget med Halm og Baiter, efter P, G, D. Halm bemærker: *quod si voluisset Cic. (nl. illi), ei opinor scripsisset.*

cooptatio er i alle codd. skrevet *coaptatio* (ligesom nedenfor § 99 *comicos* skrives *coamicos*). Herom bemærker Mommsen, at også i *Lex Julia municipalis* (s. corp. inscr. Lat. I, 121) findes v. 86 *coaptatio* og v. 106 *coptato*, hvoraf kan sluttes, at det ældre sprog ikke tålte fordoblet *o*, men betegnede det enten ved *oa* eller *o* (ligesom *uu* ved *u* eller *ou*).

ita er hdskr.s læsemåde (for *itaque*), som jeg har optaget med Halm og Baiter.

§ 99. Her have alle codd. *quod ut ne accidat magis cavendum est* (hvilket jeg efter Wesenbergs ret-

telse hos Madv. de Fin. p. 868 havde gjort til *quid* — *ut me hodie* (hvorfor Halm vil have *tu me hodie*) — *versaris atque ut iusseris lautissime* (kun G udelader *ut* foran *iusseris*; Palatin. sec. skal efter Gruters vidnesbyrd have *inluseris*). Ordene in *Epicleto* have således ingen håndskriftlig hjemmel, og *emunæris* er en konjektur af R. Bentley (ad Hor. A. P. 96). Derefter har Halm skrevet *elusseris*, Lahmeyer *illusseris*, Baiter *inlusseris* (om det fordoblede *s* jfr. Qvintil. I, 7, 20); jeg har efter Siesbyes råd skrevet *ut lusseris*, der kommer codd. langt nærmere og giver samme mening, idet *ut* er en gentagelse af det foregående *ut*. Hvorledes dette *ut* er at forstå i det afbrudte citat, er det umuligt bestemt at sige, ligesom der slet ingen forbindelse er mellem citatet og det foregående. Men Cic. anfører ofte således digtersteder, der må antages at have været hans læsere alt for vel bekendte til at behøve nogen nærmere angivelse, uden nogen antydning af tankeforbindelsen. — Jeg har da skrevet: *quod ut ne accidat, magis cavendum est* (således at *quod* er at henføre til *illudi*, og *magis cavendum est* er at forstå i forhold til det foregående *studiose cavendum est*): *ut me hodie — versaris atque ut lusseris l.*, idet citatet falder forfatteren ind på grund af *lusseris*, der i betydning er = *illusseris*. *Ut* må da naturligst og simplest tages i betydn. „at (så at)“, afhængigt af noget foregående. Citatet er af Cæcilius Statius, s. Cato M. § 36; men jeg må her rette den dertil givne oplysning, at det er af komedien *Epicletus*; denne notits støttedes til dette sted, som nu har vist sig kritisk usikkert i denne henseende.

§ 100. *virtus, virtus inquam* er beholdt med codd. P, E, V, B og Baiter; med de øvrige codd. skriver Halm *virtus* kun én gang. Men fordoblingen har dels

størst hjemmel i codd., dels tyder *inquam* på en gentagelse med pathetisk eftertryk.

suum locum er alle hdskr.s ordstilling.

eorum foran *exardescit* findes i ingen af de bedre codd.; det er derfor udeladt med Halm og Baiter.

dictum har jeg rettet til *ductum* efter P, D, E med Baiter. Jfr. samme variant Offic. I § 17 og 128.

§ 101. om *Galum* s. § 9.

at alia ex alia ætas oriatur har jeg beholdt fra min 1ste udgave, bestyrket også derved at Baiter nu har optaget denne læsemåde. Håndskrifterne have alle kun *ut alia ætas oriatur*, hvilket Halm har beholdt, henvisende til Seyfferts komment. til stedet. Ligesom Orells af Madvig billigede gentagelse af *alia* bliver sandsynlig ved at samme ord så ofte udelades af afskriveren anden gang, når det skulde stå to gange, således vil Lahmeyer af det foregående *naturæque nostræ* indskyde *e nostra* *ut alia æ.*, hvilket hverken er en lempeligere eller bedre rettelse. Nauck mener rigtignok, at durch das glossem *ex alia* hinter *alia* wird der sinn vernichtet; es müsste wenigstens *ex nostra* heissen; men derimod må jeg gentage min bemærkning (i „bidrag“ s. 6), at her tales om det menneskelige liv og dets natur i almindelighed; det vilde derfor ikke være nok at sige, at dette er således indrettet, at *en* ny slægt fremkommer (af vor), men meningen kræver: den ene slægt afløser den anden, så at *bestandig en ny* (*alia ex alia*) slægt fremkommer.

§ 104. Til slutning vil jeg berøre en læsemåde, der findes i P, G, D, E: *adfert* for *afferret*, som dog ingen udgiver har optaget, men Lahmeyer, efter at have besörget sin udgave, har forsvaret i Philologus XXI, 305. Jeg nægter ikke, at den har noget tiltalende, eftersom denne sætning udsiger noget virkeligt.

af den foregående hypothese uafhængigt; men på den anden side siges der heller ikke ved *afferret*, at senectus ikke affert solatium, men kun, at selv uden denne erindringens skat vilde alderdommen i sig selv trøste ham, — altså at den virkelig trøster, hvilket er det samme, som man vil have frem ved læsemåden *affert*. Smlgn. stedet i Cato Maj. § 8 nec hercule si ego Scripius essem, nec tu si Atheniensis, clarus umquam fuisses.

Efterretninger

om

Aalborg Kathedralskole

i Skoleaaret 1867—68

af

Dr. G. Lund,
Skolens Rektor.

I.

Skolen i Almindelighed. Lærerne. Undervisningen.

Siden Udstedelsen af forrige Indbydelsesskrift (22 Juni 1867) er der sket følgende Forandringer med Hensyn til Skolens Lærere og Undervisningens Gang. D. 4 April d. A. blev Skolens Rektor, Udgiveren af disse Meddelelser, allernaadigst beskikket til Rektor for Aarhus Kathedralskole, dog saaledes at jeg skulde forblive her indtil Skoleaarets Slutning.*) Det faldt altsaa i min Lod knap i 5 Aar at styre denne Skole, til hvis Rektor jeg udnævntes d. 25 Juli 1863, saa-

*) Omtrent samtidig med denne min Udnævnelse, nemlig d. 8 April var det 25 Aars Dagen siden min Udnævnelse til kgl. Embedsmand (som Adjunkt ved Nykjøbing Kathedralskole). Denne Dag erindredes paa en smuk Maade af mine Disciple, som overraskede mig med en Festlighed, hvorved efter en Sangs Afsyngelse Skolens Dux som Ordfører udtalte Disciplenes Tak til mig og overgav mig en meget skjøn Mindegave. Ogsaa fra mine tidligere Disciple modtog jeg Lykønskninger, og mange af Byens Embedsmænd og Disciplenes Forældre samt Lærerne bevidnede mig deres Deltagelse i denne Fest. Kort efter (17 April) nød jeg den Ære, af det kgl. Danske Videnskabernes Selskab at blive valgt til Medlem af sammes historisk-filosofiske Klasse.

ledes at jeg tiltraadte Embedet d. 23 August s. A.; men disse Aar have været rige paa Erfaringer for mig. Hos Skolens Foresatte har jeg mødt saa megen Velvillie, hos Byens og Omegnens Beboere, der som Forældre eller Værger ere traadte i Forhold til mig som Rektor, saa megen Forekommenhed og Agtelse, hos Skolens Lærere har jeg haft saa god Understøttelse, og i Disciplene i det hele har jeg fundet en saa brav og lærvillig og lydige Ungdom, at jeg ikke kan forlade Aalborg uden at udtale min Erkjendtlighed derfor og forsikre, at de Minder, jeg medbringer herfra, ville høre til mit Livs kjæreste, og at min Embedsgjerning i denne By har bragt mig saa megen Glæde, at de Besværligheder og Vanskeligheder, der uundgaaeligt af og til indtræde, ganske fordunkles deraf.

I mit Sted blev dernæst d. 27 Maj Dr. phil. *J. Forchhammer*, der siden 1859 har været Overlærer ved Skolen, allernaadigst beskikket til dens Rektor, fra 23 Juli d. A. at regne.

Dernæst har i dette, ligesom i forrige Skoleaar hidtilværende Overlærer Dr. *Forchhammer* været fraværende største Delen af Tiden som Medlem af Rigsdagens Landsting. Ved Ministeriets Skrivelse af 30 Septbr. f. A. bifaldtes det, at cand. phil. *Ph. Fraas* af Overlærer Forchhammer maatte stilles som Vikarius under hans Fraværelse, og denne har saaledes fra Slutningen af November f. A. besørget hele Overlærerens Undervisning, ikke alene til Rigsdagens Slutning (d. 20 Maj), men derefter ogsaa i Resten af Skoleaaret, da Dr. Forchhammer søgte Orlov for denne Tid, og det i og for sig syntes heldigst, om den samme, der havde udført største Delen af Gjerningen ogsaa afsluttede den. Dr. Forchhammer har saaledes

kun læst her i Skolen i lidt over 3 Maaneder af Skoleaarets Begyndelse.

I øvrigt er der hverken indtraadt nogen Forandring i Lærerpersonalet eller i den antagne Fag- og Timefordeling, der har været følgende gennem hele Skoleaaret.

Rektor, Dr. phil. <i>Lund</i> har Latin og Græsk i 7de Klasse, Fransk i 5te Realkl., ialt	18	Timer.
Overlærer <i>Schmith</i> : Historie i alle Klasser undtagen de to nederste, Geografi i 6te, 5te, 3die Kl. og 5te og 4de Realkl.	28	—
Overlærer, Dr. <i>Forchhammer</i> i de første 3 Maaneder, derefter		
Cand. philol. <i>Fraas</i> : Latin i 6te og 3die Kl., Græsk i 5te Kl.	23	—
Adjunkt <i>Juel</i> : Naturhistorie gennem alle Klasser, Geografi i 3die Realkl., 2den og 1ste Kl., Fransk i 4de Kl.	26	—
Adjunkt <i>Ovesen</i> , tillige Skolens Inspektor, Mathematik og Regning i 7de Kl. A og 5te Kl., 4de Realkl. og 2den Kl., Historie i 2den og 1ste Kl.	24	—
Adjunkt <i>Münster</i> : Fransk i 6te Kl., 4de Realkl. og 3die Realkl., Engelsk i 7de Kl., 5te Realkl. B, 4de Realkl. og 3die Realkl., Geografi i 4de Kl.	27*)	—
Adjunkt <i>Malmström</i> : Mathematik og Regning i 6te Kl., 5te Realkl. A, 4de Kl., Regning i 3die Realkl. og 1ste Kl., Religion i 6te og 2den Kl.	25	—
Adjunkt <i>Dahlenborg</i> : Latin og Græsk i 4de Kl., Fransk i 7de, 5te og 3die Kl.	23	—

*) Indtil Nytaar 1 Time til i Engelsk i 7de Kl. A.

Adjunkt <i>Wulff</i> : Dansk i 7de, 5te, 4de og 3die Kl., Latin i 5te Kl., Matematik i 3die Realkl.	22	Timer.
Adjunkt <i>Winde</i> : Matematik i 7de Kl. B og 3die Kl. og 5te Realkl. B, Naturlære i 7de Kl. og 5te Realkl., Geom. Tegning i 5te Realkl. og 4de Realkl.	26	—
Adjunkt <i>Assens</i> : Religion (undt. i 6te og 2den Kl.), Hebraisk i 7de Kl., Tydsk i 6te og 5te Kl. og 5te Realkl.	27	—
Adjunkt <i>Henningsen</i> : Latin i 2den Kl., Dansk i 6te, 2den og 1ste Klasse og i alle Realklasser	27	—
Adjunkt <i>Ankjær</i> : Tysk i de 4 nederste Klasser samt i 4de og 3die Realkl., Græsk i 6te Kl., Engelsk i 5te Realkl. A	27	—
Timelærer <i>Fiskbæk</i> : Skrivning og Tegning i alle Klasser	23*)	—
Timelærer, Pianist <i>Nathan</i> : Sang med alle Klasser	6	—
Timelærer, afg. Pr. Lieutn., Adj. <i>Malmström</i> , med Stabssergent <i>Silkeborg</i> og Sergent <i>Voxlev</i> som Assistenten, Gymnastik og Svømning med alle Klasser, Skydning med 7de Klasse	10	—

Det hvert Fag tillagte Antal Timer ses af efterfølgende Tabel, hvor A og B betegner en toaarig Klasse Afdelinger og R de særskilte Realklasser. Da 5te Realklasse iaar har været usædvanlig talrig, har den været delt i flere Fag og Timer end forhen. I Naturhistorie har, ligesom i de foregaaende Aar 5te Realkl. B læst sammen med 5te Kl. I Engelsk var 7de Kl. delt indtil Nyaar. I 7de Kl., hvor Engelsk og Hebraisk ere fri

*) I disse Fag har 3die Kl. været forbundet med 3die Realkl.

Fag og desuden nogle ere fri for Sang og Gymnastik, har kun enkelte Disciple haft det fulde Timetal.

	VII		VI	V	VR		IV	IV	III	III	II	I	Summ.
	A	B			A	B		R	R	R			
Dansk	2		2	2		3	2	2	3	3	3	5	27
Tysk			2	2	1+2	+1	2	4	2	3	3	4	26
Fransk			3	3	3		2	4	4	4	4	24	24
Engelsk	(1)+2				4		2	5	3	4	4	19(+1)	55
Latin	1+9		2	9			2	2	2	2	2	20	20
Graesk	5		5	5			5	2	2	2	2	2	18
Religion	2		2	2			2	2	2	2	2	2	18
Historie	1+8		2	2		2	2	2	2	2	2	2	24
Geografi			2	2		2	2	2	2	2	2	2	18
Naturhistorie			2	2		2	2	2	2	2	2	2	18
Naturalære			2	2	1+3		2	2	2	2	2	2	11
Arithmetik	4	3	2	2	2	2	2	2	4	2	2	2	24
Begning	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	4	13
Geometri	2	2	2	2	3		2	3	2	2	2	2	19
Geom. Tegn.						1		1	1	1	1	2	2
Tegning						1		1	1	1	1	2	9
Skrivning						1+1		1	1	1	1	4	17
Sang							2	2	2	2	2	2	6
Gymnastik							2	2	2	2	2	4	6
Hebraisk	2	3					2	2	2	2	3	4	10
I alt	39	38	37	37	37	37	37	37	37	37	37	34	366

II.

Disciplene. Afgangsprøverne.

Af de 148 Disciple, som Skolen talte ved Udgivelsen af forrige Aars Indbydelsesskrift, udmeldtes för og efter Hovedexamen i Juli f. A. 6, nemlig *V. E. Lund* af 7de Kl. (for at blive Civilingeniør), *J. C. Jansen* af 7de Kl. (for at dimitteres privat), *J. N. Vil-*

strup af 5te Klasse (til Handelen), *H. C. R. Bentzen* af 5te Kl. (for at blive Farmaceut), *P. E. Gade* af 4de Kl. (til Handelen) og *J. A. Kuhlmann* af 3die Realkl. (til Boghandelen). Efter fuldendt Afgangsexamen dimitteredes 13 Studenter (foruden 1 Privatist) og 1 Realist, hvis Navne og Examenskarakterer nedenfor anføres. Ved det ny Skoleaars Begyndelse fandtes der saaledes 128 ældre Disciple, og der optoges til samme Tid 17 ny Disciple, saa at Antallet af Skolens Disciple d. 23de August 1867 var 145. I Aarets Løb er imidlertid optaget 5 og udgaaet 15, saa at det nuværende Antal er 135. De udmeldte findes anførte nedenfor hver paa sit Sted med Angivelse af deres Bestemmelse, hvoraf ses, at de fleste, der ere udgaaede af Mellemklasserne, især Realklasserne, efter Konfirmationen, ere gaaede over til praktiske Livsstillinger; kun én, der ved Forældrenes Bortrejse fra Aalborg medtoges, er maaske bestemt til at fortsætte Studering. — I den herefter følgende Liste anføres de — med Undtagelse af 7de Klasses Disciple, som intet Nummer have haft og derfor opføres efter Bogstavfølgen — i den Orden, hvori de sad ved Skoleaarets Begyndelse med Tilføjelse i () af deres nuværende Klassennummer. Ved dem alle er Faderens Navn og Stilling tilføjjet, og naar intet andet Sted betegnes, er deres Hjem i eller ved Aalborg. De med * foran betegnede Disciple ere optagne ved Begyndelsen eller i Løbet af dette Skoleaar; disses Fornavne ere fuldstændigt angivne.

7de Klasse.

A. *P. B. Jürgens* (Postkonduktør J.). — *C. J. Lundbeck* (Rebsslagermester L.). — *H. Møller* (afd. Kjøbmand M. i Frederikshavn). — B. **Johan Henrik Ahnfeldt* (Propr. A. til Rugtved ved Sæby) optaget med ministeriel Tilladelse, efter at være opflyttet

i 7de Kl. i Aarhus Kathedralskole. — *M. E. S. Bisgaard* (Gaardejer B. af Øster-Skalborg). — *H. E. Flindt* (afd. Pastor F. paa Askø). — *F. Haar* (afd. Overlæge H.). — *N. B. Jensen* (Gartner J.). — *O. E. Lund* (Rektor L.). — *P. C. Prytz* (Pastor P. i Hillerslev i Thy). — *V. A. Secher* (Pastor S. i Ingstrup, Vendsyssel). I alt 11 Disciple.

6te Klasse.

1 (6) *J. S. Herskind* (Kjøbmand H.). — 2 (2) *A. G. A. Stade* (Stentrykker S.). 3 (3) *H. S. Colding* (Kjøbmand C.). 4 (7) *F. C. Krarup* (Pastor K. i Vraa, Vendsyssel). 5 (1) *J. S. Schmidt* (Exam. jur. S. i Hjørring). 6 (4) *O. T. Christensen* (afsk. Pastor C. i Hals). 7 (5) *T. F. Westenholz* (afd. Etatsraad W. til Mattrup ved Horsens). 8 (9) *E. C. Assens* (Provst A. i Jerne, Ribe Stift). 9 (8) *J. C. Hinding* (Agent H. i Nykjøbing paa Mors). 10 (11) *J. V. M. Bech* (Bogbinder, Kollektor B.). 11 (10) *S. C. Lystrup* (Farver L. i Nørre-Sundby). I alt 11 Disciple.

5te Klasse.

1 (1) *L. D. Nielsen* (forhenv. Skolelærer N. i Hals). 2 (4) *N. C. A. Pedersen* (Pastor P. i Skelund). 3 (3) *S. V. Swendsen* (Farver S. i Hjørring). 4 (5) *A. S. Levinsen* (Kjøbmand L.). 5 (2) *J. L. Heiberg* (prakt. Læge H.). 6 (6) *C. J. Schmidt* (Broder til Nr. 5 (1) i 6te Klasse). 7 (10) *A. B. Cantor* (Distriktslæge C. i Nørre-Sundby). 8 (12) *V. Øhlenschläger* (Bagermester Ø.). 9 (7) *J. Hartvigson* (Kjøbmand H.). 10 (11) *V. H. C. J. Hecksher* (Kaptain H.). 11 *B. J. Mielziner* (mosaisk Præst M.) udmeldt i Oktober 1867, til Handelen. 12 *J. C. Klusmann* (Skomager Kl.), udmeldt i Decbr. 1867, for at blive Farmaceut. 13 (9) *H. F. A. B. Dahl* (afd. Godsejer

D. til Buderupholm). 14 (8) *J. T. Knuhtsen* (Pastor K. i Mou). I alt først 14, tilsidst 12 Disciple.

5te Realklasse.

A. 1 (1) *O. G. A. Stricker* (Oberst S. i Kjøbenhavn). 2 (3) *R. Mortensen* (Skolelærer M. i Komdrup). 3 (9) *R. B. Ishøj* (Pastor I. i Sindal, Vendsyssel). 4 (6) *J. L. A. Voxlev* (Sergent V.). 5 (7) *J. F. R. Berg* (Pastor B. i Næsborg ved Løgstør). 6 (2) *P. C. F. T. Nielsen* (Provst N. i Aasted ved Fredrikshavn). 7 (5) *S. E. Simoni* (Vinhandler S.). 8 (8) *A. E. Nissen* (Kjøbmand N.). 9 (4) *P. C. Dressing* (Propr., cand. juris, Landstingsmand D. til Vorbjerggaard Vendsyssel). 10 (13) *L. N. C. Brix* (Kjøbmand B.). 11 (10) *J. S. A. Trojel* (Forpagter T. paa Vaar ved Løgstør). 12 (12) *C. J. Herskind* (Broder til Nr. 1 (6) i 6te Klasse). 13 (11) *J. M. Myhre* (Oberst M.).

B. 1 (1) *J. E. Levinsen* (Broder til Nr. 4 (5) i 5te Klasse). 2 (2) *J. M. Mogensen* (afd. Skibsfører M.). 3 (4) *H. K. Glahn* (Stiftsprovst G.). *H. L. F. Møller* (Broder til H. Møller i 7de Kl. A). 5 (5) *C. T. S. Behrend* (Kantor B.). 6 *C. V. Branth* (Overkrigskommissær B. til Klarupgaard), udmeldt i April 1868 til Landvæsenet. 7 *A. E. Brix* (Broder til Nr. 10 (13) i V Realkl. A), udmeldt i April 1868, til Landvæsenet. I alt først 20, tilsidst 18 Disciple.

4de Klasse.

1 (8) *V. K. Assens* (Broder til Nr. 8 (9) i 6te Klasse). 2 (3) *J. G. Hansen* (Provst H. i Vrensted, Vendsyssel). 3 (5) *S. Hansen* (Skindhandler H. i Nørre-Sundby). 4 (6) *V. E. Brummer* (Pastor B. i Oddense i Salling). 5 (2) *A. J. A. Ovesen* (Adjunkt O.). 6 (9) *V. K. Vogler* (Dr. med. V. i Gudumlund).²

7 (10) *N. C. B. Trojel* (Broder til Nr. 11 (10) i 5te Realkl. A). 8. *R. A. Stricker* (Broder til Nr. 1 i 5te Realkl. A), udmeldt ved Nyaar ved Faderens Forflyttelse. 8 (11) *J. M. C. B. Ellermann* (Overlærer E. ved Friskolen). 10 (1) *A. C. Meyer* (Forpagter M. paa Børglumkloster, Vendsyssel). 11 (4) *I. J. G. Schmith* (Overlærer S.) 12 (7) **Harald Sigismund Wilstrup* (Kammerraad, Amtsforvalter W. i Thisted). I alt først 12, tilsidst 11 Disciple.

4de Realklasse.

1. *A. L. Bock* (afdøde Kjøbmand B.), udmeldt Novbr. 1867, til Handelen. 2. *C. A. Bendz* (Propr. cand. theol. B. til Stranderholm), udmeldt ved Nyaar, til Landvæsenet. 3 (7) *N. C. C. R. Olsen* (Pastor O. i Gudum). 4. *P. L. Jakobsen* (Apotheker J.), udmeldt April 1868. 5 (2) *C. F. N. Brunner* (Broder til Nr. 4 (6) i 4de Klasse). 6 (3) *C. S. Høyer* (afdøde Propr. H. til Jægerum, Vendsyssel). 7 (1) *A. V. Colding* (Broder til Nr. 3 (3) i 6te Klasse). 8 (5) *J. Grønning* (Raadmand, Kjøbmand G.). 9. *A. Christensen* (Gaardmand C. Andersen i Albæk, Vendsyssel), udmeldt April 1868. 10 (4) *J. P. Jensen* (Gaardejer J. til Engholm, Uttrup, Vendsyssel). 11 (8) *L. F. Høyer* (Broder til Nr. 6 (3) i samme Klasse). 12 (12) *A. E. J. Høyer* (Propr. H. til Sejlstrupgaard, Vendsyssel). 13 (16) *C. F. Myhre* (Broder til Nr. 13 (11) i 5te Realkl. A). 14 (13) *K. J. Lund* (Kjøbmand L.). 15 (10) *H. C. F. Kaastrup* (Kjøbmand K). 16 (19) *H. O. J. S. Hecksher* (Broder til Nr. 10 (11) i 5te Klasse). 17 (15) *H. Kall* (Kommerceraad, Konsul K. i Frederikshavn). 18 (18) *H. V. S. Behrens* (Forpagter Behrens). 19 (5) *F. C. A. Nielsen* (Konsul N. i Hjørning). 20 (11) *M. Vedsted* (Bogholder V.). 21 (14) *J. G. Secher* (Broder til V. A. Secher i 7de Kl. B.).

22 (17) *T. B. Ankjær* (afdøde Kjøbmand A.). 23 (9) **Jens Asmussen* (Kaptain, Vejinspektør A.). — I alt først 23, tilsidst 19 Disciple.

3die Klasse.

1 (1) *E. A. Jakobsen* (Farver J.). 2 (5) *B. A. Bødtker* (Forpagter B. paa Lindenborg). 3 (6) *V. Dresing* (Broder til Nr. 9 (4) i 5te Realkl. A.). 4 (2) *E. Lund* (prakt. Læge L.). 5 (7) *L. M. Lerche-Jørgensen* (Pastor L.-J. i Lindelse paa Langeland). 6 (3) *Peder Rosenstand Wøldike* (Pastor W. i Skivum). 7 (4) *Julius Albert Christian Emil Darre* (Oberst D.). I alt 7 Disciple.

3die Realklasse.

1 (1) *H. V. Luytkis* (Kjøbmand L.). 2 (2) *E. Wibroe* (Agent W. i Nibe). 3 (4) *J. P. W. Lundbye* (Fuldmægtig L.). 4. *H. Klitgaard* (Kjøbmand K. i Frederikshavn), udmeldt ved Nyaar, til privat Undervisning i Hjemmet. 5. *A. Westenholz* (Broder til Nr. 7 (5) i 6te Klasse), udmeldt ved Nyaar, for at sættes i Skole i Kjøbenhavn. 6. *H. C. A. R. Vogelius* (Redaktør, Rigsdagsmand V. i Frederikshavn), udmeldt ved Nyaar, til privat Undervisning i Hjemmet. 7 (5) *J. Gleerup* (Godsejer G. til Vang, Vendsyssel). 8 (10) *G. T. Syndergaard* (Smedemester S.). 9 (7) *L. Thor-kildsen* (Skibsfører T. i Stavanger). 10 (3) *N. C. Bentzen* (Prokurator B.). 11 (8) *E. H. C. Bierberg* (Kaptain B.). 12 (9) *C. J. V. de Meza* (Organist de M.). 13 (6) *H. M. W. V. L. Stockfleth* (Dyrlæge S.). I alt først 13, tilsidst 10 Disciple.

2den Klasse.

1 (8) *G. W. Rennison* (afd. Propr. R. til Sohn-gaardsholm). 2 (11) *C. C. Bang* (Forpagter B. paa

Stensbæk, Vendsyssel). 3. *C. C. Vithusen* (Stadlæge, Kancelliraad V.) udmeldt Decbr. 1867, til privat Undervisning. 4 (15) *S. N. Benthin* (Propr. B. til Brorholt, Vendsyssel). 5 (18) *C. P. Nielsen* (Smedemester N.). 6 (19) *H. E. Dahl* (Broder til Nr. 13 (9) i 5te Klasse). 7 (1) *A. H. V. Ellermann* (Lærer E. ved Borgerskolen). 8 (3) *C. J. J. Aarberg* (Politibetjent A.). 9 (4) *B. Jensen* (Broder til Nr. 10 (4) i 4de Realklasse. 10 (5) *A. J. Paulsen* (Fysikus P.). 11 (10) *H. N. M. Glahn* (Broder til Nr. 3 (4) i 5te Realklasse B). 12 (12) *J. P. H. Lund* (Broder til Nr. 14 (13) i 4de Realklasse). 13 (7) *S. K. W. Bindesbøll* (Pianofortestemmer B.). 14 (17) *P. R. Brix* (Broder til Nr. 10 (13) i 5te Realklasse A og Nr. 7 i 5te Realklasse B). 15. *K. Glahn* (Broder til Nr. 3 (4) i 5te Realkl. og Nr. 11 (10) i denne Klasse. 16 (16) *V. E. E. Bruun* (Kaptain B.). 17 (13) *P. C. Petersen* (Kjøbmand P.). 18 (9) **Carl Olfert Bock* (Broder til Nr. 1 i 4de Realklasse). 19 (6) **Anders Christian Jakob Lund Grønbech* (Propr. G.). 20 (20) **Oskar Hartvigson* (Broder til Nr. 9 (7) i 5te Klasse). 21 (2) **Carl Christian Jessen* (Pastor J. i Brønderslev, Vendsyssel). 22 (14) **Johannes Zehngraf* (Fotograf Z.). I alt først 22, tilsidst 21 Disciple.

1ste Klasse.

1 (4) *C. F. E. Brix* (Broder til Nr. 10 (13) i 5te Realkl. A og Nr. 7 i 5te Realkl. B og Nr. 14 (17) i 2den Klasse). 2 (5) *C. V. de Meza* (Broder til Nr. 12 (9) i 3die Realkl.). 3 (6) *J. Christensen* (Kjøbmand C.). 4. *R. A. M. B. Rasmussen* (Murmester R.), udmeldt i Oktober 1867, til privat Undervisning. 5 (7) **Tyge Emil Bang* (Broder til Nr. 2 (11) i 2den Klasse). 6 (13) **Erik Emil Bock* (Broder til Nr. 1 i 4de Realklasse og Nr. 18 (9) i 2den Klasse). 7 (9)

**Johan Peter Valdemar Boss* (Tømmermester B.). 8 (14) **Johan Christian Bruun* (Godsforvalter B. paa Gjøel). 9. **Alfred Meincke Pirtzel* (Kjøbmand P.), udmeldt i Marts 1868 ved Forældrenes Bortrejse til Kjøbenhavn. 10 (1) **Jakob Scharschou Schjørring* (Agent, Fattigforstander S.). 11 (3) **Mathias Jakob Scharschou Schjørring* (Kjøbmand S.). 12 (10) **Louis Vilhelm Staun* (Kjøbmand, Borgerrepr. Formand S.). 13 (11) **Halvdan Alexander Stricker* (Etatsraad, Borgemester S.). 14 (2) **Gustav Harald Emil Darre* (Broder til Nr. 7 (4) i 3die Klasse). 15 (8) *J. Galster* (Fabrikant G. i Nørre-Sundby). 16 (12) **Viggo Vilhelm Halvor Sigurd Mockwitz* (afdøde Typograf M. i Kjøbenhavn, Plejefader Dyrnlæge Stockfleth). 17. **Knud Hjalmar Wøldike* (Kammerjunker, Herredsfoged W. paa Nørsgaard). I alt først 13, tilsidst 15 Disciple.

Af disse Disciple agte de 3 første i 7de Klasse eller dennes ældre Afdeling (A) at underkaste sig Afgangsexamen for, saa fremt de bestaa, at dimitteres fra Skolen. Til at tage denne Examen ere som Privatister anmeldte: af Cand. philol. S. Thorsteinson i Kjøbenhavn: Carl Vilhelm Stefanus *Holst*, som 1865 aflagde Præliminærprøven her ved Skolen i de 5 Fag, og af Kapellan G. Brahm i Jerslev: Jakob Kristoffer *Jansen*, som ligeledes her ved Skolen 1866 aflagde samme Prøve. — Realafgangsexamen af den højere Grad agte 13 Disciple af 5te Realklasse (alle de ovenfor nævnte i 5te Realkl. A) at underkaste sig, for saa fremt de bestaa, at dimitteres fra Skolen.

Til de i Juni-Juli 1867 afholdte Afgangsprøver

indstillede sig følgende Disciple, der alle bestode med det nedenfor angivne Udfald.

1. Til Afgangsexamen (der afholdtes her første Gang efter Bekjendtgjørelsen af 30 Novbr. 1864): Leopold *Cantor*, Poul Egede *Glahn*, Hans Christian *Hansen*, Søren *Haubroe*, Søren Julius *Johannessen*, Frederik Christian *Madelung*, Jens Winther *Nissen*, Emil Johan *Raffel*, Leopold Henrik *Schaumburg*, Henrik Arnold Thaulou *Schou*, Carl Christian *Sonne*, Hans *Svanholm* og Theodor Olaf *Sørensen*, samt en Privatist Hans *Madsen Ruhveder* til at tage Afgangsexamens 2den Del efter Bekjendtgjørelse af 13de Mai 1850 med Ministeriets Tilladelse i Skrivelse af 18de Mai 1867 med Dimissionsvidnesbyrd af Cand. theol. D. Schjørring i Aalborg. Første Del af Afgangsexamen havde han taget her ved Skolen i Juli 1863.

2. Til Oprykningsprøven fra 6te Klasse, der er traadt istedenfor den tidligere første Del af Afgangsexamen, opnaaede Klasseus 7 Disciple alle mere end det befalede Pointsminimum, hvorefter de 6 af dem opflyttedes i 7de Klasse.

3. Til Realafgangsexamen af den højere Grad indstillede sig med Skolens Samtykke 1 Discipel af 5te Realklasse, Niels Henrik *Ove*, der bestod med det nedenfor anførte Udfald.

I Bedømmelsen deltog foruden Skolens Lærere 1) ved Afgangsexamen: Undervisningsinspektøren, Konferentsraad Prof. Dr. Madvig, St. af D. og Professor Holten, R. af D., den første i skriftlig Latin, mundlig Latin og Historie, den sidste i Naturlære, samt efter Indbydelse: Biskop Dr. Kierkegaard, R. af D. og Dbm., i Græsk, Kaptain Heckscher, R. af D., i Arithmetik og Geometri, Pastor Haar i Udarbejdelse i Modersmaalet, Kateket Krarup Vilstrup i Hebraisk og for Privatistens Vedkommende i Religion. — 2) Ved

Oprykningsprøven: Pastor Nansen i Religion, Kaptain Koss, R. af D., i Tysk, Auditor Larpent i Fransk, Pastor Haar i Geografi, Underlæge Videbech i Naturhistorie. — 3) Ved Realafgangsexamen, hvor Professor Holten mødte som den af Regeringen beskikkede Examenkommissær: Professor Holten i Arithmetik, Geometri, Naturlære og Naturhistorie, Kaptain Bartels i Fransk og Engelsk, Pastor Haar i Udarbejdelse i Modersmaalet, Historie og Geografi og Kateket Krarup Vilstrup i Tysk.

Karakterer ved Afgangsexamen

	Dansk Stil 1.	Dansk Stil 2.	Latin (skriftlig).	Latin (mundlig).	Gresk.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Naturalære.	Hoved- karakter.	Points.	Hebraisk.
Cantor	g \div $\frac{1}{3}$	g	g $+$ $\frac{1}{3}$	mg	mg $+$ $\frac{1}{3}$	ug	g \div $\frac{1}{6}$	g $+$ $\frac{1}{6}$	tg $+$ $\frac{1}{3}$	2den K.	60	"
Glahn	g	mg \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{6}$	g \div $\frac{1}{3}$	mg	ug \div $\frac{1}{6}$	ug \div $\frac{1}{3}$	g	tg	2den K.	58	"
Hansen	mg	mg	mg	mg $+$ $\frac{1}{2}$	mg \div $\frac{1}{3}$	ug	ug	mg $+$ $\frac{1}{6}$	tg	1ste K.	70	"
Haubroe . . .	tg $+$ $\frac{1}{3}$	g \div $\frac{1}{3}$	tg $+$ $\frac{1}{6}$	g \div $\frac{1}{6}$	tg $+$ $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	g \div $\frac{1}{3}$	tg \div $\frac{1}{3}$	g	3die K.	34	"
Johannessen	g	g	mg \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{2}$	g	mdl $+$ $\frac{1}{6}$	g \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{6}$	g	2den K.	38	"
Madelung . .	g $+$ $\frac{1}{3}$	mg $+$ $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{3}$	mg $+$ $\frac{1}{6}$	mg	mg \div $\frac{1}{6}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	g \div $\frac{1}{3}$	1ste K.	66	g
Nissen	g $+$ $\frac{1}{3}$	g	g \div $\frac{1}{6}$	g	tg	g	mg $+$ $\frac{1}{3}$	ug \div $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{3}$	2den K.	53	"
Raffel	g	mg \div $\frac{1}{3}$	g \div $\frac{1}{3}$	tg $+$ $\frac{1}{2}$	g $+$ $\frac{1}{6}$	mg	g	tg $+$ $\frac{1}{2}$	g \div $\frac{1}{3}$	2den K.	50	"
Schaumburg	g \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{6}$	mg	g $+$ $\frac{1}{3}$	g	mg \div $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{6}$	g	2den K.	59	g \div $\frac{1}{3}$
Schou	g $+$ $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{2}$	mg $+$ $\frac{1}{6}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	ug \div $\frac{1}{3}$	mg $+$ $\frac{1}{6}$	mg \div $\frac{1}{3}$	1ste K.	67	"
Sonne	mg \div $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{6}$	mg \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{2}$	g \div $\frac{1}{3}$	mg	mg \div $\frac{1}{3}$	ug	1ste K.	65	g $+$ $\frac{1}{3}$
Svanholm . .	mg \div $\frac{1}{3}$	mg \div $\frac{1}{3}$	g $+$ $\frac{1}{2}$	mg \div $\frac{1}{3}$	ug \div $\frac{1}{3}$	mg	ug \div $\frac{1}{6}$	mg \div $\frac{1}{6}$	g $+$ $\frac{1}{3}$	1ste K.	72	"
Sørensen . .	tg $+$ $\frac{1}{3}$	mg	mg \div $\frac{1}{3}$	ug \div $\frac{1}{6}$	ug \div $\frac{1}{3}$	ug	tg	tg \div $\frac{1}{3}$	tg \div $\frac{1}{3}$	2den K.	49	mg

Privatisten *H. Madsen-Ruhveder* erholdt:

Tysk	Fransk	Geografi	Naturhistorie	Dansk	Latin (skriftlig)
g.	tg.	g.	g.	g.	mdlg.
Latin (mundl.)	Græsk	Religion	Historie	Arithmetik	Geometri
tg.	tg.	ug.	mg.	g.	tg.
Naturlære	Hovedkarakter:				
g.	2den Karakter med 42 Points.				

Realisten *N. H. Ove* erholdt mg. i Geografi, Arithmetik, Geometri, Skrivning og Tegning; g. i de øvrige Fag, og bestod saaledes Examen med 63 Points.

III.

Skolens Beneficier.

A. *De Beneficier, hvortil Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udnævner* efter Rektors Indstilling, have i Skoleaaret 1867-68 været tillagte følgende Disciple:

I. Fri Undervisning og

1. højeste Stipendium (50 Rd.): ingen,
2. mellemste Stipendium (35 Rd.): P. B. Jürgens, H. Møller, A. G. A. Stade og O. T. Christensen.
3. laveste Stipendium (20 Rd.): H. E. Flindt, F. Haar, M. E. S. Bisgaard, N. B. Jensen, J. S. Schmidt og L. D. Nielssen.

II. Fri Undervisning: C. J. Lundbeck, P. C. Prytz, J. V. M. Bech, C. J. Schmidt, O. G. A. Stricker, R. Mortensen, J. L. A. Voxlev, A. E. Nissen, J. S. A. Trojel, J. M. Mogensen, V. E. Brummer og A. L. Bock.

III. Extraordinære Gratister: O. E. Lund (laveste Stipendium), I. J. G. Schmidt og A. J. Ovesen.

IV. Undervisning mod nedsat Betaling: T. B. Ankjær, J. M. C. B. Ellermann, C. F. N. Brummer og E. H. C. Bierberg.

V. Stipendium, uden fri Undervisning:

1. mellemste Stipendium (35 Rd.): E. C. Assens, S. C. Lystrup, V. H. C. J. Hecksher, B. J. Mielziner, J. K. Klusmann, S. Hansen, A. H. V. Ellermann og C. J. J. Aarberg.

2. laveste Stipendium (20 Rd.): C. T. S. Behrend, N. C. B. Trojel og S. K. W. Bindsbøll.

B. *Emanuel Taubers Jubellegat* (20 Rd.), hvortil Rektor udnævner, nyde P. B. Jürgens og C. J. Lundbeck.

C. Det *Thuresonske Legat* for uformuende Forældres Sønner fødte i Aalborg (ca. 12 Rd.), hvortil Rektor udnævner i Forening med Byens Magistrat, har være tillagt Studenterne H. C. Hansen og S. J. Johannessen samt Disciplene C. J. Lundbeck, N. B. Jensen, A. G. A. Stade og S. C. Lystrup.

D. Det *Moltkeske Legat* for Embedsmænds Børn som gaa i Skole (40 Rd.), hvortil alene H. H. Kammerherre Grev Moltke til Bregentved udnævner, er iaar tillagt H. E. Flindt og O. T. Christensen.

E. De *Kyndeske Præmier* for de to bedste latinske Stile i hver af de 3 øverste Klasser (4 Rd. til hver) tilkjendtes efter Hovedexamen i Juli 1867 P. B. Jürgens og C. J. Lundbeck af 7de Klasse, F. Haar og P. C. Prytz af 6te Klasse, A. G. A. Stade og T. F. Westenholz af 5te Klasse.

F. Af Flidsbelønninger for Dimittender tillagdes den Thestrupske (omtrent 3 Rd.) H. Svanholm, og den Reitzerske (omtrent 5 Rd.) P. E. Glahn.

G. Af Nis Nissens Legat blev i et Lærermøde den 17de December 1867 Portioner tillagte følgende Disciple:

1. Af de $\frac{4}{5}$, ialt 426 Rd. $76\frac{4}{5}$ Sk., der ere be-

stemte for uformuende Disciple, som vise god Opførsel

- a. Fem Portioner paa 50 Rd. hver: P. B. Jürgens, H. Møller, C. J. Lundbeck, A. G. A. Stade, J. S. Schmidt.
 - b. En Portion paa 40 Rd.: O. T. Christensen.
 - c. En Portion paa 36 Rd. $76\frac{1}{5}$ Sk.: L. D. Nielssen.
 - d. Fire Portioner paa 20 Rd. hver: J. S. Schmidt, S. Hansen, I. G. Hansen, V. E. Brummer.
 - e. To Portioner paa 10 Rd. hver: A. H. V. Ellermann og C. J. J. Aarberg.
2. Af den $\frac{1}{5}$, ialt 106 Rd. $67\frac{1}{5}$ Sk., der skal tildeles Disciple, som uden egenlig at behøve Understøttelse udmærke sig ved Flid og Sædelighed:
- a. Tre Portioner paa 15 Rd. hver: J. L. Heiberg, N. C. A. Pedersen, A. C. Meyer.
 - b. En Portion paa 13 Rd. $67\frac{1}{5}$ Sk.: V. S. Swendsen,
 - c. Fire Portioner paa 12 Rd. hver: C. F. Krarup, H. S. Colding, T. F. Westenholz, A. S. Levinsen.
- Et Beløb af hjemfaldne Oplagspenge paa 47 Rd. 48 Sk. tildeltes de her fra Skolen dimitterede Studenter P. Mortensen, C. C. Hansen og H. C. Hansen med $\frac{1}{3}$ (15 Rd. 80 Sk.) hver.

IV.

Uddrag af Skolens Regnskab for Finansaaret 1867-68.

A. Skolens Kasse.

Indtægt.

1. Kassebeholdning for 1866—67 . 1360 Rd^{r} $23\frac{1}{2}$ β

2. Jordebogsindtægter og Indtægter af Kirker og Præstekald	6809	Ⓕ	68½	β
3. Renter af Kapitaler	65	—	24	-
4. Skolekontingenter	5634	—	16	-
5. Indtægt af Aalborg Hospital . . .	414	—	8	-
6. Forskjellige Indtægter	40	—	32	-
7. Indtægt af Gaarden Nr. 274 i Jomfruannegade efter Fradrag af Skatter og Vedligeholdelsesudgifter .	217	—	83	-
8. Tilskud fra den alm. Skolefond .	9000	—	„	-
9. Ifølge Decision paa Antegnelser	2	—	27	-
10. Forskud og Indeholdelser hos Skolens Lærere til Dækning af Præmier og Gageforskud	846	—	33	-
	<hr/>			
	I alt	24390	Ⓕ	27 β

Udgift.

1. Tiender og Tienderefusioner . . .	838	Ⓕ	58	β
2. Skatter af Tienderne	403	—	45	-
3. Udgifter i Anledning af Kornauktionerne	43	—	31½	-
4. Lønninger: a. Lønninger og Sædomskrivningstillæg til Lærerne samt Godtgjørelse for deres Tab af Andel i Skolepengene	15866	—	„	-
b. Løn til Inspektør	100	—	„	-
c. Løn til Pedellen med Sædomskrivningstillæg	94	—	„	-
5. For Timeundervisning	1483	—	78	-
6. Tilskud til Bibliotheket og Samlingerne	346	—	40	-
7. a. Skolebygningens Vedligeholdelse .	191	Ⓕ	47	β
b. Hovedreparation	1037	—	84	-

c. Lejeudgift af				
Svømmebaade . .	25	q st	”	β
				1254
				q st 35
				β
8. Inventariets Vedligeholdelse . . .	119	—	40	-
9. Brændsels og Belysningsudgifter	467	—	7	-
10. Skatter og Afgifter af Skolegaarden	120	—	29	-
11. For Regnskabsføringen	340	—	”	-
12. Forskjellige løbende og tilfældige Udgifter:				
a. Skoleopvartning	50	q st	”	β
b. Rengjøring . . .	120	—	56	-
c. Porto, Protokol- ler, Skrivemate- rialier	68	—	81	-
d. Programmet og Skolehøjtidelig- heder	108	—	32	-
e. Andre Udgifter .	13	—	4	-
				360
				— 77
				-
13. Undervisn. i Skydevaabens Brug	109	—	17	-
14. Lønningsforskud til Skolens Læ- rere og Præmier til Livsforsik- ringsanstalten	822	—	50	-
15. Kassebeholdning	1670	—	75 1/2	-
				I alt 24390
				q st 27
				β

B. Stipendiefonden.

Indtægt.

1. Kassebeholdning fra 1866—67 . .	”	q st	19 1/2	β
2. I Sparekassen indestod	720	—	88	-
3. Renter af Kapitaler og Oplagspenge	761	—	38	-
4. Tilbagebt. uaffordrede Oplagspenge	6	—	64	-
				I alt 1489
				q st 17 1/2
				β

Udgift.

1. Udbetalte Stipendier, Præmier og Oplagspenge	515	48	59	β
2. Udbetalt det Thuresonske Legat	70	—	36	-
3. Renter til Bibliotheket	2	—	72	-
4. Regnskabsførerens Salær	15	—	23	-
5. I Sparekassen indestaar	752	—	77	-
6. Kassebeholdning	132	—	38½	-
	<hr/>			
I alt	1489	48	17½	β

C. Em. Taubers Jubelleget, 20 Rd.

til hver Juni og Decbr. Termin er udbetalt som sædvanligt d. 10 Juli 1867 og 10 Januar 1868.

D. Nis Nissens Legat.*Indtægt.*

1. Kassebeholdning fra 1866—67..	”	48	”	β
2. I Sparekassen indestod Oplagspenge	686	—	79	-
3. Ligeledes af Kapitalfonden	150	—	”	-
4. Af Kapitalfonden er senere udbet.	2351	—	64	-
5. Renter af Kapitaler og Oplagspenge	563	—	76	-
	<hr/>			
I alt	3752	48	27	β

Udgift.

1. Udbetalte Oplagspenge til Dimittender	105	48	”	β
2. Udbetalt til Disciple Halvdelen af det dem tillagte	314	—	23	-
3. Regnskabsførerens Salær	20	—	”	-
4. I Sparekassen indestaar af Kapitalfond 2501 Rd. 64 Sk., Renter 9 Rd. 56 Sk.	2511	—	24	-

5. Ligeledes Oplagspenge	801	76	β
	<hr/>		
I alt	3752	27	β

V.

Udsigt over hvad der er læst og lært i Skoleaaret 1867-68.*)

Dansk.

7de Klasse (Wulff). Med Afbenyttelse af Thortsen, N. M. Petersen, Dietrichson o. fl. er gennemgaaet Litteraturens Historie fra Holberg til vore Tider og især dvælet ved Ewald, Wessel, Baggesen, Øhlenschläger og Heiberg. Af og til er en Time anvendt til at læse Svensk efter Hammerich. Hver anden Uge 1 Stil, ialt 19.

6te Klasse (Henningsen). Gennemgaaet Dorphs Mythologi. Desuden oplæst Øhlenschlägers Nordens Guder og Baldur hin Gode, samt Grundtvigs Optrin af Nordens Kæmpeliv. Hver Uge 1 Stil: friere Opgaver, dog helst saadanne, at Disciplene maatte antages at have faaet Stof til deres Besvarelse fra den øvrige Undervisning. De allerfleste skrevne hjemme. Ialt 36.

5te Klasse (Wulff). Oplæsning af Blicher, Hauch (Thorvald Vidførle), Øhlenschläger (Helge, Hroars Saga, Ragnar Lodbrok) og Chr. Winther (Træsnit) m. fl. Lært endel fædrelandske Digte udenad. Hver Uge 1 Stil, mest lettere Udarbejdelser, Gjengivelse af sværere Digte o. lign., ialt 32.

*) Alle Angivelser i det følgende af de skriftlige Arbejders Antal gjælder Tiden fra Skoleaarets Begyndelse til Slutningen af Maj.

5te Realklasse (Henningsen). Med Flors Haandbog som Grundlag er der givet en kort Udsigt over Litteraturhistorien til Øhlenschläger. Oplæst større Stykker af forskellige Forfattere (Kæmpeviser, Holberg, Ewald, Baggesen, Øhlenschläger). Stil dels som 6te Klasse, men med mindre Fordringer til Klassen, dels ligefrem Gjengivelse af et fra Undervisningen bekendt Stof, hvilke sidste ere skrevne paa Skolen. Ialt 35.

4de Klasse (Wulff). Analyse og Vers efter Wulffs Læsebog for Mellemlasserne, dernæst Oplæsning af Gunløgs Saga og Jerusalems Ødelæggelse af Lefolii og Øhlenschlägers Ørvarodds Saga, Vaulundurs Saga m. m. Hver Uge 1 Stil, begyndt paa Skolen, fuldendt hjemme, mest Gjenfortælling baade efter Prosa og Poesi, undertiden lettere Beskrivelser, selvopfundne Historier o. lign., ialt 32.

4de Realklasse (Henningsen). Wulffs Læsebog for Mellemlasserne benyttet til Oplæsning og Analyse. Bojesens Sproglære repeteret. Stilene, der næsten altid ere skrevne paa Skolen, have været Gjengivelse af et bekendt Stof og lettere Beskrivelser. Ialt 35.

3die Klasse (Wulff). Oplæsning, Analyse og Vers efter Wulffs Læsebog for Mellemlasserne; dernæst oplæst Grettes Saga af Lefolii, Fortællinger af Dr. H. og Vaulundurs og Ørvarodds Saga af Øhlenschläger. I Bojesens Sproglære læst Sætningslæren og det øvrige repeteret. Hver Uge 1 Stil (Gjengivelse af Gunløgs Saga af Lefolii, Vers o. lign.), ialt 32.

3die Realklasse (Henningsen). Oplæsning og Analyse efter Wulffs Læsebog; et Par Digte lærte udenad. Bojesens Sproglære repeteret. Oplæst Hauchs Thorvald Vidførle. Hver Uge 1 Stil paa Skolen, omtrent som fjerde Realkl., men lettere. Ialt 35.

2den Klasse (Henningsen). Wulffs Læsebog for de lavere Klasser er benyttet til Oplæsning og Analyse, og nogle Digte ere lærte udenad. I Bojesens Sproglære er Formlæren repeteret og Sætningslæren læst. Hver Uge 1 Stil (Diktat, Gjenfortælling). Ialt 37.

1ste Klasse (Henningsen). Wulffs Læsebog for de lavere Klasser benyttet til Oplæsning og Analyse, og flere Digte lærte udenad. I Bojesens Sproglære læst og repeteret til „Forskjellige Arter af Sætninger.“ Hver Uge 1 Gang Diktat. Ialt 36.

Tysk.

6te Klasse (Assens). Dels med Forberedelse i Hjemmet, dels som Extemporallæsning er læst Hjorts Læsebog S. 437—481 og 548—598 samt af Jürs og Rung's deutsche Dichter de fleste af de ikke med Stjerne betegnede Digte. Desuden har hver Discipel maanedlig læst en selvvalgt Tragedie af Schiller, hvori der ved Maanedens Slutning er blevet examineret. Simonsens Formlære; Funchs Syntax.

5te Klasse (Assens). Hjorts Læsebog S. 291—329 og 341—385. Af Jürs og Rungs deutsche Dichter er læst de med Stjerne betegnede Digte. Simonsens Formlære. Funchs Syntax.

5te Realklasse (Assens). Hele Klassen har læst Schillers Maria Stuart, ældste Afdeling har desuden i en særskilt Time repeteret det tidligere læste, nemlig Hjorts Læsebog S. 21—145, 195—235, 291—329, 341—361, 379—414; yngste Afdeling har særskilt læst Hjorts Læsebog S. 122—162. Simonsens Formlære og Funchs Syntax ere læste. En Stil ugenlig efter Lorenzens Stileøvelser (ialt 33 Stile); nogle Gange mundlig Stil efter samme Bog.

4de Klasse (Ankjær). Hjorts Læsebog S. 58—145. (3die Udg.) Simonsens Formlære.

4de Realklasse (Ankjær). Hjorts Læsebog S. 122—220 (3die Udg.). Simonsens Formlære. En Gang om Ugen Stil efter Holbech og Petersens Stileøvelser, desuden mundlig Øvelse. Ialt 25 Stile.

3die Klasse (Ankjær). Hjorts Læsebog S. 58—95. (3die Udg.) Ankjærs tyske Formlære.

3die Realklasse (Ankjær). Hjorts Læsebog S. 21—50. Ankjærs tyske Formlære. Mundlig og skriftlig Stil efter Holbech og Petersens Stileøvelser. 25 Stile.

2den Klasse (Ankjær). Tøpfers tyske Læsebog S. 30—75. Ankjærs Formlære med adskillige Forbigaelser.

1ste Klasse (Ankjær). Tøpfers Læsebog S. 1—27. Det vigtigste af Ankjærs Formlære. 30 Stile (Udskrift af Bogen, Diktat, Indøvelse af Formerne).

Fransk.

7de Klasse (Dahlenborg). Molières l'Avare (med Sicks Indledning), sammes Tartuffe, begge derpaa repeterede. Digtene i Borrings Études litt., Corneilles Polyeucte, som derpaa er repeteret. Med 7de Kl. B desuden Corneilles le Cid.

6te Klasse (Münster). Borrings Études littéraires S. 62—83, 141—186; 300—325, 397—420. Extemporallæsning efter samme Bog S. 1—62, 83—141, 211—30; 342—68; 477—85. Krøyers Sproglære.

5te Klasse (Dahlenborg). Borrings Études lit. 119—147, 231—270, 342—72 og 420—448 læst og repeteret. Pios Formlære læst og repeteret.

5te Realklasse (Rektor). Borrings Études lit., S. 1—62, 105—172, 242—274 og 367—406 læst og repeteret. Extemporallæsning efter samme Bog S. 62—84, 173—216, 278—309, 355—367, 431—42. Det læste

var tildels Repetition for den ældre Afdeling, som til Afgangsexamen opgiver noget mere end 200 Sider i den nævnte Bog. Pios franske Formlære er læst og repeteret, af sammes Ordføjningslære er læst de fleste Afsnit. Stadig Øvelse i Analysering.

4de Klasse (Juel). Borrings Læsebog for Mellemlklasserne S. 74—132 læst og repeteret. Pios Formlære.

4de Realklasse (Münster). Borrings Læsebog for Mellemlkl. læst og rep. S. 35—53; 224—62. Hele Pios Formlære.

3die Klasse (Dahlenborg). Borrings Manuel S. 81—100, 109—126. Formlæren med Undtagelse af Lydlæren og Orddannelseslæren efter Pio.

3die Realklasse (Münster). Borrings Læsebog Mellemlkl. læst og repeteret S. 1—35. Af Pios Formlære er læst, repeteret og indøvet ved Analysering: Artiklen, Pronominer, Talord, Komparatim og Verbernes Bøjning.

Engelsk.

7de Klasse (Münster). Med A. Lassens Læsebog for de højere Klasser S. 107—208. Med B. Listovs Læsestykker S. 1—103; 184—204. Rosings Grammatik.

5te Realklasse. A (Ankjær). Listovs Læsestykker 2den Afdel. S. 3—31, 41—60, 85—155, 184—204. Repps Engl. stories S. 75—80, 90—142. Coopers „The spy“ brugt til Extemporaloversættelse. 44 Stile skrevne dels hjemme dels paa Skolen. Rosings Formlære. Til Afgangsexamen opgives Listovs Eng. Læsest. 2den Afdel. S. 3—41, 85—155, 161—70, 184—204 og Repps Engl. stories S. 75—142.

B (Münster). Listovs Læsestykker S. 1—85 læst

og rep. Lassens Stileøvelser S. 1—69, mundlig. Rosings Formlære. 41 Stile.

4de Realklasse (Münster). Listovs Læsebog 1ste Afd. S. 18—51. Sammes Læsestykker 2den Afd. S. 1—26. Lassens Stileøvelser S. 1—34, mundlig. Rosings Formlære. 25 Stile.

3die Realklasse (Münster). Listovs Læsebog 1ste Afd. S. 1—18. Læst og rep. Rosings Formlære S. 1—25. Af og til lette Stileøvelser.

Latin.

7de Klasse (Rektor). Livius's 3die Bog. Cicero de Officiis, 1 Bog, samt de 3 første Taler mod Catilina (Repetition). Seneca, de providentia. Horats's Breve 1 og 2 Bog med Ars poetica. Dimittenderne have desuden repeteret det forhen læste, som opgives til Afgangsexamen,*) medens den yngre Afdeling særlig har læst Virgils Æneide, 1 Bog. Tregders Litteraturhistorie og de fleste Afsnit af Bojesens Antikviteter ere læste; af Madvigs Sproglære er det meste repeteret. Extemporallæsning en Gang om Ugen, til Slutning oftere, efter Henrichsens Opgaver og Flemmers Udvalg. Ugenlig 2 Stile skrevne hjemme, undertiden, navnlig i Slutningen af Aaret, Stil og Version paa Skolen (i alt 76).

6te Klasse (først Forchhammer, siden Fraas). Livius's 2den Bog. Ciceros fire Taler mod Catilina. Virgils Æneide 1 og 4 Bog. I Madvigs Sproglære er læst, hvad der ikke tidligere var læst, og derefter

*) nemlig Livius's 4de Bog, Sallusts Jugurtha, Ciceros Cato Major og Lælius, 4de Tale mod Catilina, for Milo, for Dejotarus, Terents's Phormio, Virgils Æneide 3 og 4 Bog, Horats Odernes 1 og 2 Bog, Tacitus's Annaler (Flemmers Udvalg S. 206—243).

baade Formlære og Syntax repeteret. Hver Uge en Stil hjemme, en paa Skolen, ialt 67.

5te Klasse (Wulff). Sallusts Catilina, Cicero, 4 kataliniske Taler og Ovid Metam. Cadmus, Actæon og Pentheus (efter Blochs Udvalg). I Madvigs Gramm. repeteret Formlæren og første Afsnit af Syntax og læst til Kap. 9 § 383. Hver Uge 1 Stil hjemme og 1 paa Skolen efter Trojels Materialier, af og til mundlig og extemp., ialt 64 skriftl. og 8 mundlige.

4de Klasse (Dahlenborg). Cæsar de bell. Gall. 6te og 7de Bog. I Madvigs Gramm. repeteret Formlæren og læst første Afsnit af Syntax. 2 à 3 Stile om Ugen, alle skrevne paa Skolen, hovedsagelig efter Trojels Materialier; desuden en Del Oversættelser fra Latin paa Dansk, ialt 78 skriftlige Arbejder.

3die Klasse (først Forchhammer, siden Fraas). Kern og Krebs's Læsebog 3die og 4de Afsnit. Cornelius Nepos: Alcibiades, Epaminondas, Pelopidas og Agesilaus. Hele Madvigs Formlære. Til Slutningen af Maj 87 Stile, alle skrevne paa Skolen, 2 à 3 om Ugen.

2den Klasse (Henningsen). Kern og Krebs's latinske Læsebog til S. 24 incl. og det tilsvarende i Madvigs Formlære 3: Substantiver, Adjektiver, Pronominer, Numeralier, Verber (men ikke Deponentier). 2 à 3 Gange om Ugen Stil, dels Gjengivelse af de læste danske Stykker, dels (især mod Slutningen af Aaret) Oversættelse af lette dikterede Exempler. I alt 88.

Græsk.

7de Klasse (Rektor). Demosthenes's Tale om Krandsen. Euripides' Tragedie Bacchæ. Tregders Anthologi: Epigrammer og lyriske Digte (S. 43—70). Dimittenderne have repeteret det tidligere læste, som

opgives til Afgangsexamen*), medens den yngre Afdeling har læst Homers Odysse, 3 og 4 Bog. Tregders Formlære er repeteret, sammes Mythologi og Litteraturhistorie læste.

6te Klasse (Ankjær). Xenophons Sokratiske Minde-skrift, 3 og 4 Bog; Homers Odysse, 3 og 4 Bog. Tregders græske Formlære, sammes Mythologi ere læste.

5te Klasse (først Forchhammer, siden Fraas). Xenophons Anabasis, 1 og 2 Bog, Homers Iliade, 1 Bog, v. 1—312. Tregders Formlære.

4de Klasse (Dahlenborg). Lunds græske Læsebog forfra til Side 25. Efter Tregders Gramm. det væsentlige af Formlæren med Undtagelse af de uregelmæssige Verber, der ikke ere forekomne i Læsebogen.

Hebraisk (Assens).

7de Klasse, A. Genesis (de 40 Kapitler). B. Genesis, Kap. 1—20. Begge Afdelinger have benyttet Whittes Spøglære.

Religion.

7de Klasse (Assens). I Grundsproget er læst Johannes's Evangelium samt Peters første Brev; Kirkehistorien indtil Reformationen er gennemgaaet efter Tønder Nissens Lærebog og Stoffet udvidet med mundlig Fortælling.

6te Klasse (Malmström). Balslevs Katekismusforklaring. Assens's Bibelhistorie.

5te Klasse (Assens). Balslevs Katekismusforklaring. Det gamle Testamente efter Assens's Bibelhistorie.

*) nemlig Xenophons Anabasis 3 og 4 Bog, Herodots 5te Bog, Homers Iliade 20, 21, 22 og 23 Bog, Tregders Anthologi S. 1—42, Platons Apologi, Kriton og Menon.

4de Klasse (Assens). Balslevs Katekismusforklaring fra den anden Trosartikel indtil Enden; det ny Testamente efter Assens's Bibelhistorie. Nogle Psalmer.

4de Realklasse (Assens). Balslevs Katekismusforklaring fra den anden Trosartikel indtil Enden; det gamle Testamente efter Balslevs Bibelhistorie, det ny Testamente efter Assens's Bibelhistorie, dog med Forbigaaelse af flere Stykker. Nogle Psalmer.

3die Klasse (Assens). Balslevs Katekismusforklaring forfra til den anden Trosartikel; af Assens's Bibelhistorie er læst fra det israelitiske Riges Deling til Jesu andet Ophold i Jerusalem paa Jødernes Fest. Nogle Psalmer.

3die Realklasse (Assens). Som 3die Klasse.

2den Klasse (Malmström). Det gamle Testamentes Historie indtil den babyl. Landflygtighed, efter Assens's Bibelhistorie. Nogle Psalmer.

1ste Klasse (Assens). Balslevs Bibelhistorie; nogle Psalmer.

Historie (Schmith, undtagen 2 og 1 Kl. Ovesen).

7de Klasse, A. Oldtidens Historie efter Thriges Lærebog, Middelalderens og den nyere Tids efter Bohr (fra 1815 efter sammens mindre Lærebog), Danmarks efter Allen. B. Den romerske Kejsertid. Middelalderen og den nyere Tid indtil 1789.

6te Klasse. Den romerske Kejsertid, Danmarks Historie efter Allen.

5te Klasse. Oldtidens Historie efter Thrige til Kejserperioden.

5te Realklasse. A. Bohrs mindre Lærebog i Verdenshistorien og Danmarks Historie efter Allen. B. Bohrs mindre Lærebog, fra 1815 til Slutn., og Allens Danmarks Historie til Reformationen.

4de Klasse. Bohrs nyere Historie forfra til 1789.
4de Realklasse. Bohrs mindre Lærebog fra 476—1789.

3die Klasse. Middelalderen efter Bohr.

3die Realklasse. Bohrs mindre Lærebog: Oldtidens Historie, og Allens Danmarks Historie til 1241.

2den Klasse. Ingerslevs fragmentariske Historie læst og repeteret (undtagen hvad der vedkommer Danmarks Historie).

1ste Klasse. Rimestads Fædrelandshistorie læst og repeteret, og Ingerslevs fragm. Hist. forfra til Sokrates læst og repeteret.

Geografi.

6te Klasse (Schmith). Rimestads mindre Geografi, med Tilføjelser nærmest efter Velschou.

5te Klasse (Schmith). Samme Bog: fra Sydevropa til Amerika.

5te Realklasse (Schmith). A. Rimestads Geografi. B. Fra Schweiz til Enden.

4de Klasse (Münster). Af Rimestads mindre Lærebog: Spanien, Portugal, Italien, Grækenland, Tyrkiet, Østerrig, Schweiz, Frankrig, Belgien, Holland, det britiske Rige, Afrika, Amerika og Avstralien.

4de Realklasse (Schmith). Af Evropa forfra til Sydevropa.

3die Klasse (Schmith). Asien, Afrika, Amerika, Avstralien.

3die Realklasse (Juel). Rimestad's mindre Lærebog (4de Udg.): læst og repeteret Asien, Afrika, Amerika og Avstralien.

2den Klasse (Juel). Erslev's mindre Lærebog i den almindelige Geografi (2den Udg.): læst og repeteret de britiske Øer, den pyrenæiske Halvø, Italien,

den tyrkisk-græske Halvø; Asien, Afrika, Amerika, Avstralien.

1ste Klasse (Juel): Erslev's mindre Lærebog: læst og repeteret: Indledning, Fordeling af Havet og Landet, Evropas Inndeling, Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig, Nordevropa, Østevropa, af Mellemvropa: Tyskland, det ikke-tyske Østrig, Kongeriget Nederlandene, Kongeriget Belgien.

Naturhistorie (Juel).

(For Dyrslærens Vedkommende benyttes: Lützens „Begyndelsesgrundene af Dyrerigets Naturhistorie,“ 5 Udg., for Plantelærens: Bramsen og Dreyers „Kortfattet Lærebog i Zoologi og Botanik,“ 4 Udg.)

6te Klasse. Endelig Repetition af hele Dyr- og Plantelæren. Om Sommeren jævnlig praktiske botaniske Øvelser.

5te Klasse. Læst og repeteret: Leddyrene og Bløddyrene; den specielle Del af Plantelæren. Om Sommeren af og til praktiske botaniske Øvelser.

5te Realklasse. A. som 6te Klasse, B. som 5te Klasse.

4de Klasse. Læst og repeteret: Bløddyrene, den almindelige Del af Plantelæren samt det Linné'ske Plantesystem.

4de Realklasse. Som 4de Klasse.

3die Klasse. Læst og repeteret: Jordfugle, Krybdyr, Padder, Fiske; Mennesket.

3die Realklasse. Som 3die Klasse.

2den Klasse. Læst og repeteret: Pattedyr og Skovfugle.

1ste Klasse. Læst (med Forbigaaelse af det smaa-stilede) og repeteret 2 Gange: Pattedyrene.

I Sommerens Løb ere enkelte Vandringer fore-

tagne i Byens Omegn, især med 6te Klasse og 5te Realklasse A.

Naturlære (Winde).

7de Klasse. A. Ørsteds mekaniske Naturlære fra almindelig Bevægelseslære til S. 299 (Orgelpibernes Theori) og Varmelæren efter Petersens kemiske Naturlære, og derefter Repetition af det hele ifjor og iaar læste Pensum. Mundts Grundtræk af Astronomen med Forbigaaelse af enkelte vanskeligere Ting. B. Ørsteds mekaniske Naturlære til almindelig Bevægelseslære og Petersens kemiske Naturlære til Elektromagnetismen.

5te Realklasse. A. alene: Holtens Naturlære fra Bevægelse (S. 107) til Orgelpibernes Theori (S. 173) og Repetition af Stykket S. 47 til S. 107. A. og B. i Forening: Samme Bog forfra til S. 47 samt Varmen, Magnetismen og Elektriciteten, og Johnstrups kemiske Grundstoffer med Forbigaaelse af det meste af Afsnittet om Metallerne.

Mathematik.

7de Klasse A. (Ovesen). Det hele Pensum repeteret i Plangeometri, Trigonometri og Stereometri efter Mundts Lærebøger, i Arithmetik efter Assens's Arithmetik, Steens elementære Algebra og et Tillæg til Arithmetikken. Til Maj Maanedes Udgang 37 skriftlige Opgaver, hvoraf ikke faa udarbejdedes paa Skolen. B. (Winde). Læst og repeteret: Trigonometri og Stereometri efter Mundts Lærebøger, Logarithmer, exponentielle Ligninger, Rækker, Rentesregning og Forvandling af dobbeltirrationale Udtryk m. m. efter Steens elementære Algebra og et Tillæg til Arithmetikken. Til Maj Maanedes Udgang 37 skriftlige Opgaver, hvoraf enkelte ere besvarede paa Skolen.

6te Klasse (Malmström). Læst hvad der stod tilbage af Pensum i Arithm. og Geom., dernæst det hele Pensum i begge Fag 2 Gange gjenemgaaet. 35 Gange skriftlige Opgaver, hvoraf nogle besvarede paa Skolen.

5te Klasse (Ovesen). Mundts Geometri læst og repeteret fra 4de Kapitel (Konstruktionerne) til „Figurers Forvandling“ (§ 386); forbigaaet er §§ 303—320 og §§ 333—344. Endvidere er repeteret det ifjor læste, nemlig forfra til 4de Kap. Læst og repeteret Steens elem. Algebra forfra til Side 38, § 26; dernæst er repeteret hele Assens' Arithmetik. Paa Skolen er af og til foretaget praktiske Øvelser.

5te Realklasse. A. (Malmström). Læst hvad der stod tilbage af Pensum i Arithm. og Geom.; dernæst det hele Pensum i begge Fag gjenemgaaet. 41 Gange skriftlige Opgaver, hvoraf nogle besvarede paa Skolen.

B. (Winde). Mundts Geometri: 4de, 5te, og 6te Kapitel med Forbigaaelse af nogle vanskeligere Dele. Steens elementære Algebra forfra til Potens i udvidet Betydning og af Ligningers Opløsning S. 70—78. Til Maj Maanedes Udgang 34 skriftlige Opgaver.

Geometrisk Tegning (Winde). A. Projektionstegning. B. Plangeometrisk Tegning, og Projektionstegningen begyndt.

4de Klasse (Malmström). I Assens's Arithmetik læst: Brøk, Proportioner, Kvadrat- og Kubikrods Udtagning af hele Tal og lettere Ligninger af første Grad med 1 og 2 Ubekjendte. I Geom.: Mundt's Geom. forfra til § 204. 2 Gange om Maaneden er en Time anvendt til Tavleregning.

4de Realklasse (Ovesen). Læst og repeteret Mundts Geom. forfra til 4de Kap. (Konstruktioner), iligemaade Assens's Arithmetik fra „Brøk“ og ud. — 1 Time ugenlig geometrisk Tegning (Winde).

3die Klasse (Winde). Efter Assens's Arithmetik

de fire første Regningsarter og Maal læst og gjentagne Gange repeteret; det læste er hyppig indøvet paa Tavlerne.

3die Realklasse (Wulff). Assens's Arithmetikkens Begyndelsesgrunde, til Decimalbrøk.

Regning.

5te Realklasse (Malmström). Regnestykker til de Regningsarter, der fordres. 1 Gang om Maanedens en skriftlig Opgave at regne hjemme.

4de Realklasse (Ovesen). Øvelser i Reguladetri, omvendt og sammensat; Procentregning og Hovedregning.

3die Klasse (Winde). En Time ugenlig Øvelser i Brøkregning, Reguladetri, Procentregning og Hovedregning.

3die Realklasse (Malmström). Reguladetri, sammensat og omvendt; Anvendelse heraf paa Procentregning.

2den Klasse (Ovesen). Brøkregning, Reguladetri og Hovedregning.

1ste Klasse (Malmström). Regningsarterne i Brøk indøvede baade i Hovedet og paa Tavlerne.

Tegning og Skrivning (Fiskbæk), ligesom i forrige Skoleaar.

Sang (Nathan).

De 6 dertil anvendte ugenlige Timer have været fordelte saaledes, at 1) 7de, 6te, 5te Kl. og 5te Realkl. har haft 1 Time, 2) 4de Kl. og 4de Realkl. 1 Time, 3) 3die Kl. og 3die Realkl. 1 Time, 4) 2den Kl. og 1ste Kl. 2 Timer. Til Sammensang for de 3 første Partier er anvendt 1 Time om Ugen. I det hele er brugt samme Fremgangsmaade som forrige Aar.

Gymnastik (Malmström)

har været øvet i 4 Hold med 34 Disciple paa hvert i Gjennemsnit. Hvert Hold har haft 2 Timer ugenlig, undtagen anden Klasse, der har haft 3, og første Klasse, der har haft 4 Gymnastiktimer om Ugen. De to nederste Klassers Timer har ligget midt i Skoletiden. 10 Disciple have været fritagne hele Aaret for Gymnastik, 6 for Svømning. Alt for streng Kulde har hindret Gymnastikundervisningen i 13 Timer. — Svømning dreves ifjor (1867) fra 21de Juni til 20de Juli og fra 23de Avgust til 14de Septbr., i Examens-tiden frivilligt. Den fandt Sted omtr. 40 Dage, og hver Discipel af VII Klasse havde 2 Timer ugenlig, af 1ste Klasse 5, af de øvrige Klasser 3—4 Timer om Ugen.

Den til Ministeriet indgivne Beretning om 7de Klases Skydeøvelser følger næste Side.

A indbefatter de ved Examen 1867 dimitterede 11 Disciple, B 7de Kl. A. efter samme Examen, C 7de Kl. B., hvor 1 sidder over.

Præmieskydningen foretoges første Gang paa 300 Alen med frit Anslag. Paa 300 Alen har der ialt været gjort 51 Skud af hver Discipel. De 4 i Præmieskydningen deltagende Disciple opføres her efter det Middeltal af Points, de i Aarets Løb have faaet paa 300 Alen med Præmieskydningens i Parantes: H. Møller 6,37 (7,8), O. Lund 6,31 (5,2), Lundbeck 6 (7,8), Jürgens 5,69 (7,6). Deres Orden efter hele Aarets Middelpoints vilde være: O. Lund (6,74), Møller (6,58), Jürgens (5,96), Lundbeck (5,63).

Antal af Disciplene, som deltage i Øvelserne	Distancen	Skudenes Antal	Antal af Træffere i støttet Anslag		Antal af Træffere i frit Anslag		Points	
			i den inderste Cirkelflade (9 Points)	i den øvr. Del af Cirkelfld. (1—8 P.)	i den inderste Cirkelflade (9 P.)	i den øvr. Del af Cirkelfld. (1—8 P.)	Summa	Gjennemsnit
22	paa 100 Alen	B: 32 C: 438	— 18	— 13	17 162	15 205	250 3010	7,81 6,19
	paa 200 Alen	A: 99 B: 296 C: 77	— — —	— — —	15 92 11	64 172 48	480 1900 383	4,83 6,42 4,97
	paa 300 Alen	B: 204	—	—	46	130	1242	6,09
	paa 400 Alen	B: 76	—	—	15	44	384	5,05
Summa paa alle Distancer		1222	18	13	358	678	7649	6,26

VI.

Skolebibliotheket

har i indeværende Skoleaar modtaget følgende Til-

væxt (her ordnet i Overensstemmelse med Hovedfortegnelsen i Indbydelsesskriftet for 1858). De med † betegnede Skrifter ere tilsendte fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet; de med * betegnede ere Gaver fra andre. Den usædvanlig store Tilvæxt af mest ældre Værker hidrører fra forskjellige Indkjøb underhaanden til billige, tildels meget billige Priser.

I. Theologi.

- A. *Clausen, H. N.* Nyt Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur, Aarg. 15, H. 2—4 og Aarg. 16, H. 1. Kbhvn. 1867—68.
- B. *Gesenius, W.* Der Prophet Jesaja, übersetzt und mit ein. vollständ. philolog. kritisch. u. histor. Commentar begleitet, Th. 1—2 (Bd. 1—4). Leipzig 1821—29.
- D. * *Müller, S. C.* Tillæg til Bibelhistorien. Kbhvn. 1868 (fra Boghdl. Gandrup).
- E. Nye kirkehistoriske Samlinger, udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehist. ved H. F. Rørdam, Bd. 4, H. 1—3, Kbhvn. 1867—68.
- Helveg, L. N.* Den danske Kirkes Historie til Reformationen, H. 7. Kbhvn. 1867.

II. Filosofi. Æsthetik.

- Brøchner, H.* Problemet om Tro og Viden. Kbhvn. 1868.
- Nielsen, R.* Om Hindringer og Betingelser for det aandelige Liv i Nutiden. 16 Forelæsninger holdte i Christiania. Kbhvn. 1868.
- * *Kierkegaard, S.* Af en endnu Levendes Papirer, udg. mod hans Villie. Kbhvn. 1838.
- Enten — Eller, et Livs-Fragment, udg. af Victor Eremita. Kbhvn. 1843.

- Frygt og Bæven. Dialektisk Lyrik af Joh. de Silentio. Kbhvn. 1843.
- Philosophiske Smuler eller en Smule Philosophie, af J. Climacus, Kbhvn. 1844.
- Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de filosofiske Smuler. Kbhvn. 1846.
- Opbyggelige Taler i forskjellig Aand. Kbhvn. 1847.
- Sygdommen til Døden, af Anti-Climacus. Kbhvn. 1849.
- Steffens, H.* Christliche Religionsphilosophie: Th. 1 Teleologie, Th. 2 Ethik. Breslau 1839.
- Anthropologie, Bd. 1—2. Breslau 1822.
- † *Waage, O.* J. P. Mynster og den filosofiske Bevægelse paa hans Tid i Danmark. (Disp.) Kbhvn. 1867.

III. Rets- og Statsvidenskab.

- Kolderup Rosenvinge.* Samling af gamle danske Love, Bd. 1—5. Kbhvn. 1827—46.
- † *Larsen, F. J.* Om Grændsen for den danske Arverets Anvendelighed i de indlemmede slesvigske Distrikter. (Disp.) Kbhvn. 1867.
- † Statistiske Meddelelser, udg. af det statistiske Bureau, Bd. 6. Kbhvn. 1867.
- † Samling af endnu gjældende Love og Anordninger af mere almindelig Interesse, udg. efter Indenrigsministeriets Foranstaltning ved C. S. Klein: 1683—1864 (6 Bind); 1865—69 (7de Bind. H. 1—3) med Register til Saml. 1683—64 ved C. Bech. Kbhvn. 1864—67.
- † Statistisk Tabelværk, 3 Række, 7de Bind. Kbhvn. 1866.
- Trap, J. P.* og *Erichsen, H. C.* Kgl. dansk Hof- og Statskalender for 1868. Kbhvn. 1868.

IV. Lægevidenskab.

- † *Christensen, C.* Om Glaucom. (Disp.) Kbhvn. 1867.
 † *Driebein, C.* Om Sitofobi. (Disp.) Kbhvn. 1866.

V. Naturlære. Astronomi.

- Anleitung z. Gebrauch der Erd- und Himmelsgloben.
 Weimar. s. a. (følgende med en Himmelglobus).
Thomsen, A. og *J.* Tidsskrift for Physik og Chemi,
 6te Aarg. H. 1—12 og 7de Aarg. H. 1—2. Kbhvn.
 1867—68.
Tychsen, C. Mekanikens Grundsætninger (efter De
 Launey), H. 5—10. Kbhvn. 1867—68.

VI. Matematik

- Petersen, J.* Geometriske Opgaver til Skolebrug.
 Kbhvn. 1867.
Tychsen, C. Matematisk Tidsskrift, 3 Aarg. H. 3—12
 og 4 Aarg. H. 1—4. Kbhvn. 1867—68.

VII. Naturhistorie.

- A. *Fogh, C.* og *Lütken, C. F.* Tidsskrift f. populæ-
 lære Fremstillinger af Naturvidenskaben, 3 Række,
 Bd. 4, H. 2—4 med Extrahefte, og Bd. 5, H.
 1—2. Kbhvn. 1867—68.
Hartwig, G. Naturen og Folkelivet paa Sydhavs-
 øerne. Kbhvn. 1867.
Jäger, G. Die Wunder der unsichtbaren Welt ent-
 hüllt durch das Mikroskop. Berlin 1867.
Schjødt, J. C. Naturhistorisk Tidsskrift, 3 Række,
 4 Bd. 3. H. Kbhvn. 1867.
Troschel, F. H. Archiv für Naturgeschichte, Jahrg.
 31, H. 6 og Jahrg. 33, H. 1—3, Berlin 1865—67.
 B. *Brehm, E. A.* og *Taschenberg, L.* Illustrirtes
 Thierleben, H. 73—96. Hildburghausen, 1867—68.

- † *Thornam C.* Afbildninger til Brug ved Undervisningen i Zoologi, H. 5 (Tab. 6—7—10—12—14) 2 Expl. Imperialfolio. Kbhvn. 1867.
- C. *Heiberg, P. A. C.* Botanisk Tidsskrift, Bd. 2, H. 1—4. Kbhvn. 1867—68.
- Jenssen-Tusch, H.* Folkelige Plantenavne, Bd. 1, H. 3—4. Kbhvn. 1867.
- D. † *Løfler, E.* Forsøg paa en geognostik Tydning af Landenes Overfladeforhold. (Disp.) 1867.

VIII. Geografi, Topografi, Rejsebeskrivelser.

- Bull, A.* Atlas over Danmark. Pl. 17 (Jylland 11) og Extrablad 1 (Populationskort).
- Molt, Th.* Das Thier- and Pflanzenleben in den verschiedenen Regionen (med Kort). Stuttgart.
- Niebuhr, C.* Reisebeschreibung nach Arabien und andern unlieg. Ländern, 3ter Bd. Hamburg 1837.
- Nordiske Billeder, med oplysende Text, Bd. 2, H. 11—12 og Bd. 3, H. 1—7, Kbhvn. 1867—68.
- Petermann, A.* Geographische Mittheilungen 1867, H. 6—12 og 1868, H. 1—5, m. Ergänzungsh. 20—22. Gotha 1867—68.
- Vilstrup, Krarup.* Palæstina eller det hellige Land, udførligt beskrevet. Aalborg 1867.

IX. Historie.

- A. *Weber, G.* Allgemeine Weltgeschichte, Bd. 7, 1 Hälfte. Leipzig 1867.
- B. *Curtius, E.* Griechische Geschichte, Bd. 3. Berlin 1867.
- Droysen, J. G.* Geschichte Alexander des Grossen. Hamburg 1835.
- Napoléon III.* Julius Cæsars Historie, overs. af R. Carstensen, H. 9 (Bd. 1 sluttet). Kbhvn. 1867.

- Thrige, S. B.* Mindre Lærebog i den gamle Historie. Kbhvn. 1867.
- C. *Bloch, V. A.* Lærebog i Middelalderens Historie. Kbhvn. 1864.
- Lærebog i den nyere Historie. Kbhvn. 1866.
- Vapereau, G.* Dictionnaire universel des contemporains, éd. 3. Paris, 2 vols., 1865.
- D. *Aagesen, Svend.* Danmarks Krønike, oversat og oplyst af R. T. Fenger. Kbhvn. 1842.
- Allen, C. F.* De tre nordiske Rigers Historie 1497—1537, Bd. 3, Afd. 1—2. Kbhvn. 1867.
- Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og Litt. Historie, udg. af C. Bruun, O. Nielsen og A. Petersen. Bd. 2, H. 4; B. 3, H. 1—3, Kbhvn. 1867—68.
- Kinch, J.* Ribe Bys Historie og Beskrivelse indtil Reformationen. 1 H. Ribe 1868.
- Garde, H. G.* Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. Kbhvn. 1861.
- Vaupell, O.* Krigen i 1848, 1849 og 1850, 3 Bd. med Lithogr. og Kort. Kbhvn. 1864—67.
- Baden, G. L.* Afhandlinger i Fædrelandets Cultur-, Stats-, Kirke- og Literær-Historie, Bd. 1—3 med Suppl. Bd. 4: Smaaafhandlinger og Bemærkninger til Fædrels &c. Historie. Kbhvn. 1820—22.
- Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 4, H. 3—4. Odense, 1867.
- † *Nielsen, O.* Bidrag til Oplysning om Sysselinddelingen i Danmark (Disp.). Kbhvn. 1867.
- † Historisk Tidsskrift, udg. ved E. Holm, 3 Række, 5 Bd., 2det Hefte. Kbhvn. 1867.
- † *Wegener, C. F.* Aarsberetning fra det kgl. Geheimearkiv, Bd. 4, H. 2. Kbhvn. 1867.
- Thrige, S. B.* Danmarks, Norges og Sverigs Historie. Kbhvn. 1866.

Samlinger til jydsk Historie og Topografi, udg. af d. jydsk topogr. Selskab. Bd. 1, H. 3—4; Bd. 2, H. 1. Aalborg, 1867—68.

† *Rørdam, H. F.* Historieskrivningen og Historie-skriverne i Danmark og Norge siden Reformatio-nen (I, fra Reform. til A. Vedel) (Disp.) Kbhvn. 1867.

G. *Weiss, H.* Kustümkunde. Handbuch der Geschichte der Tracht und des Geräthes vom 14 Jahrh. bis auf die Gegenwart. III, 2. Stutgart 1867.

X. Filologi.

A. Tidsskrift for Philologi og Pædagogik, VII Aarg. 3 Hft. Kbhvn. 1867.

† *Bang, J. P.* De auctore Iphigeniæ Aulidensis (Disp.) Havn. 1867.

† *Madvig, J. N.* Kortfattet græsk Metrik, I (Univ. Progr.) Kbhvn. 1867.

D. Xenophontis memorabilia Socratis (med græsk Titel), til Skolebrug ved C. Thomsen, 2den Udgave. Kbhvn. 1867.

Platons Stat, oversat af C. J. Heise, 1—3 Del. Kbhvn. 1851.

Theophrasti Characteres et Philodemi de vitiis liber X, ed. J. L. Ussing. Havn. 1868.

E. Ciceronis de officiis, erklært von O. Heine, 3 Aufl. Berlin 1866.

F. * Desiderii Erasmi Roterodami Adagiorum epitome. Lipsiæ 1678.

XI. Nyere Sprog og Litteratur.

A. † *Hauch, C.* Bemærkninger om nogle ved Kristen-dommen modificerede Oldtidsminder i vore Viser fra Middelalderen (Univ. Progr.). Kbhvn. 1867.

- Hildebrand, H. O. H.* Livvet på Island under sago-
tiden. Stockholm 1867.
- Keyser, R.* Efterladte Skrifter, Bd. 2, H. 3—4
(Slutn.). Christiania 1867.
- Samlede Afhandlinger, 1 H. Christiania 1868.
- † *Erslew, T. H.* Supplement til almind. Forfatter-
lexicon, H. 15. Kbhvn. 1867.
- Malmström, B. E.* Grunddragen af svenska vitter-
hetens historia. Bd. 1, H. 1—2. Örebro 1866.
- * *Høysgaard.* Accentuered og raisonnered Gram-
matica, samled med Patriotens tvende orthogra-
phiske Prøver. Kbhvn. 1747. (Gave af Adj. Wulff.)
- Molbeck, C.* Digteren A. V. Schack Staffeldt, et
biogr. Udkast. Kbhvn. 1851.
- Liebenberg, F. L.* Betænkning over den holberg-
ske Orthographie. Kbhvn. 1845.
- Thorsen, P. G.* Beskrivelse og Forklaring af den
Sønder-vissingske Runesten. Kbhvn. 1839.
- Nordiske Oldskrifter, udg. af d. nordiske Litt. Sam-
fund, H. 19, 20, 24 og 26 (som manglede). Kbhvn.
1854—59.
- * *Berg, A.* Udvalg af den norske Litteratur, med
Oplysn. og Ordforkl. Kbhvn. 1868 (fra Boghdl.
Gandrup).
- Samlinger utgifna af Svenska Fornskrift-sällskapet,
12 Hefter, Stockholm 1845—60.
- Fritzner, J.* Ordbog over d. gl. norske Sprog, H. 9
(Slutn.). Kristiania 1867.
- Iversen C.* Oldnordisk Læsebog. Kbhvn. 1867.
- Grundtvig, S.* Danske Kæmpeviser og Folkesange, for-
nyede i gammel Stil, med 6 Melodier. Kbhvn. 1867.
- Bergenseren* eller nogle Ord af det bergenske Folke-
sprog. Bergen 1865.
- Sæmundar Edda* hins fróða, kritisk Haandudgave
ved S. Grundtvig. Kbhvn. 1868.

- Bugge, S.* Norroen fornkvæði: Sæmuudar Edda hins fróða. Christiania 1867.
- Smith, S. B.* Ludus de Sancto Canuto duce, fædrel. Skuespil fra Reformationstiden. Kbhvn. 1868.
- B. Bagger, C. C.* Samlede Værker, Bd. 2, H. 2. Kbhvn. 1867.
- † *Bang, O.* Eva Homo. Versificeret Novelle, 2 Udg. Kbhvn. 1867.
- C. Blessington, Meredith* (1 Bind). Leipzig 1843.
- Bulwer, E. L.* Athens, its rise and fall, vol. 1—2; the last of the barons, vol. 1—2; night and morning; Rienzi, the last of the roman tribunes; Ernest Maltravers; the last days of Pompeii; Alice or the mysteries; Zanoni; Eugene Aram; Eva, tales and poems, the pilgrims; Pelham; Devereux; Paul Clifford; the disowned (16 Bind). Leipzig 1842—43.
- Cooper, J. F.* The Spy; the two admirals; the Jack o'lantern (3 Bind). Leipzig 1842—43.
- Dickens, C.* Oliver Twist; American notes (2 Bind). Leipzig 1842—43.
- James, G. P. R.* Morley Ernstein; Arrah Neil; Forest days; Arabella Stuart; the false heir (5 Bind). Leipzig 1843—44.
- Marryat, Capt.* Japhet in search of a father; Percival Keene; Jacob Faithful; Peter Simple; Travels and adventures of Mr. Violet (5 Bind). Leipzig 1842—43.
- Walter Scott,* Poetical works, vol. 1—6. Paris 1838.
- Shakespeare, W.* Dramatiske Værker, overs. af E. Lembeke. H. 9—13. Kbhvn. 1867—68.
- Spalding, W.* The history of english literature, 2 edit. Edinburgh 1853.
- E. * Arlaud, O.* Fransk Chrestomathi (Gave af Boghdl. Gandrup). Kbhvn. 1867.

- * *A. M.* Le premier guide français (Gave af Boghandler Gandrup). Kbhvn. 1867.
- * *Borring, L. S.* Album littéraire, 2 partie, éd. 2 (fra samme). Kbhvn. 1868.
- Litré, E.* Dictionnaire de la langue française, livr. 16—18. Paris 1867—68.
- St. Marc Girardin.* Cours de littérature dramatique, vol. 1—3. Paris 1849—55.
- Jolliet, C.* Huit jours en Danemark. Paris 1868.

XII. Pædagogik. Skole- og Universitets- efterretninger.

- A. *V. H.* Endnu et Indlæg i Skolesagen. Kbhvn. 1867.
- Forslag til en forandret Ordning af det højere Skolevæsen (i Norge) 1—2. Kristiania 1867.
- B. † *Linde, A. C. P.* Meddelelser angaaende Kbhvns. Universitet, den polytechn. Læreanstalt, Sorø Akademi og de lærde Skoler for 1857—63. Hft. 1—2—3 (2 Expl.). Kbhvn. 1865—67.
- † Forelæsninger og Øvelser ved Kbhvns. Universitet, Foraars- og Efteraars-Semesteret 1867.
- Liste over Examen philosophicum 1867. Kbhvn. 1867.
- Liste over de 234 Studerende, der i 1867 have taget Afgangsexamen. Kbhvn. 1867.

-
- † *Skoleprogrammer.* a) Danske for 1867 (22 og 1 islandske), fra:
Aalborg (H. P. Malmström. Om Gymnastikkens Stilling hos os), *Aarhus* (C. F. Ingerslev: Forslag til et Par Forandringer i Examensbestemmelserne for de lærde Skoler), *Fredriksborg* (C. Berg: Lidt om Texten i Xenophons Anabasis. Fortegnelse over

- Disciplenes Morskabsbibliothek), *Herlufsholm* (A. Damborg: Abbed Vilhelms Levnet. A. Leth: Et Par Ord om Herlovianeren Chr. Ramus, dimitteret 1781), *Horsens* (C. C. E. Ekeroth: Om Glidekurver), *Metropolitanskolen, Nykjøbing* (M. Wittrup: Bidrag til Nykjøb. Kath. Skoles Historie. Hft. 2), *Odense* (R. I. F. Henrichsen: Bidrag til Skolens Historie, Hft. 9), *Randers, Ribe* (C. H. A. Bendtsen: 3 Skoletaler af B. Bendtsen), *Roskilde* (S. Povel- sen: Bidrag til Samvirken mellem Hjemmet og Skolen), *Rønne, Sorø* (J. H. Bang: Anden Fortsættelse af Meddelelser fra den Bülowiske Manuskriptsamling i Sorø Akademis Bibliothek), *Viborg* (A. Feddersen: Naturhistorie-Undervisningen og de naturhistoriske Lærebøger i vore Skoler, samt Prøve paa en naturhistorisk Lærebog), *Borgerdydskolen paa Kristianshavn* (M. Hammerich: Øhlenschlæger paa Reise i Udlandet), *Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, Haderslev Læreres Skole, Latin- og Realskolen i St. Kongensgade, v. Westens Institut, Helsingørs Realskole* (Et Bidrag til Byens Historie), *Slagelse Realskole* (C. Lund: Vandet, dets sammensætning og Egenskaber, samt nogle Træk af dets Anvendelse), *Veile Amts Realskole i Kolding, Vordingborg Realskole, Reykjavík* (1866 H. Friðriksson & G. Magnusson: Austarför Kyrosar eptir Xenofon, fortsat).
- b) Svenske for 1866 (i alt 30): *Carlskrona* (och Blekinge Stift), *Carlstad* (Stift. Wallander: Reseberättelse), *Christiansstad* (Hagerlöf: Aur. Augustinus, en lefnats teckning), *Falun, Gefle* (C. F. Wiberg: bidrag till kändedomen om Fönciernas, Etruskernas och Massiliensernas handelsförbindelser med Nordvestra Europa), *Göteborg* (Stift), *Helsingborg, Hernösand* (Sundsvall och Örnskjöllsvik), *Hudiksvall, Jönköping* (och Grenna), *Kalmar* (Borelius: Anmärknin-

- gar vid Herbarths filosofiska system), *Linköping* (Ek sjö, Vadstena och Skeninge), *Luleå*, *Lund* (Schweder: Om sammensatta Ord i svenska språket, I), *Malmö*, *Norrköping*, *Nyköping*, *Skara* (Mariastad osv.), *Stockholms* nya Elementarskolan (Ljungzell: några mathem. satser), *Stockholms* högre och lägre Elementarlärovärk (Rabe: om latinska synonymikens betydelse for elementar-underv.), *Strengnås* (Eskilstuna og Södertelje), *Umeå* (Piteå, Haparanda, Skellefteå), *Upsala* Kath. Skola, *Wenersborg*, *Westerås* (Björling: de första begreppen af läran om de ellipt. funktionerna), *Westervik*, *Wexjö*, *Visby* (Cramer: Om ljus och värme såsom rörelse fænomen), *Örebro*, *Østersund* (Brandt: Sofokles Antigone, öfvers.).
- c) Norske for 1867 (i alt 9): *Aars* og *Voss's* Skole (Beretn. om Skolefesten 11te Juli 1866), *Aalesund* (om Broncealderen i Norge), *Kristiania* Borger- og Realskole (Grüner: praktiske Regler for den engelske Udtale), *Kristiania* Kathedralskole (Dörum: Ledetraad i Plangeometri), *Drammen* (Skolens Femti-aarsdag d. 14de Septbr. 1866), *Fredrikshald* (Weise: om den latinske Skolegram.s Formlære. Arnesen: Roden *sru* i vore Stednavne), *Kristiansand* (Nygaard: Eddasprogets Syntax, 2), *Kristiansund* (Boye: æsthetisk Propædeutik og 3 Digte), *Molde* (Brinchman: lidt Pædagogik).
- d) Svenske for 1867 (i alt 28): *Carlskrona* och *Blekinge* (Sandéen: om individualiteten hos de högre växterna), *Carlstad* och *Stift*, *Christianstad* och *Stift*, *Falun* (Hallström: Tilläg till Euclids Elementa), *Gefle*, *Göteborg*, *Halmstad* och *Halland län*, *Helsingborg* (Collin: om de i germaniska språken förekommande derivaterna från roten *kru*), *Hernösand* (Wimmercranz: T. Maccii Plauti de vita moribusqve præcepta), *Hudiksvall*, *Kalmar*, *Jön-*

köping (Nyqvist: om konung Ludvig XI af Frankrike), *Linköping*, *Lund* Kathedralskole (Schweder: om sammansatta ord i svenska språket, 2), *Malmö* (Stenberg: tabulæ logorithm. integralis p. 2), *Norrköping*, *Nyköping*, *Skara*, *Strengnäs* (Drysen: om adverbet i engelska språket), *Stockholm* Elementarläroverk (Rabe: quæstiones Livianæ), *Umeå* (Grenholm: om duodecimalssystemet), *Upsala* Kathedralskole (Lundqvist: Propertii elegiæ V svethice conversæ), *Wenersborg*, *Westerås*, *Westervik*, *Wexjö*, *Visby*, *Örebro* (Roth: Käggleholm och Magnus Gabriel de la Gardie), *Östersund*.

† Undervisningsplan for Officerskolen tilligemed Bestemmelser for Adgangen og Afgangen, allerhöjest stadfæstet 31te Januar 1868.

† Oversigt over Undervisningen ved Kunstakademiet 1867—68. Kbhvn. 1867.

* *Schneekloth, H.* Hjemmet og Skolen, Nr. 10. Kbhvn. 1857.

XIII. Encyklopædi etc.

† *Bruun, C.* Aarsberetning og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek, H. 2. Kbhvn. 1866.

† Fortegnelse over Metropolitanskolens Bogsamling. Kbhvn. 1866.

Linnström, H. Svenskt Boklexicon for åren 1830—65, H. 1. Stockholm 1767.

XIV. Tidsskrifter af blandet Indhold.

Dansk Maanedsskrift, redigeret af M. G. G. Steenstrup, 1867, Bd. 1, H. 6; Bd. 2, H. 1—6; 1868, Bd. 1, H. 1—4. Kbhvn. 1867—68.

† Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1866, 5—6; 1867, 1—3. Kbhvn.

Revue des deux mondes, T. 70—75 (1 Juni 1867—
15 Maj 1868). Paris 1867—68.

XV. Tegning. Musik. Blandinger.

- Erslev, C. og E.* Enstemmige Sange og Choraler til Skolebrug. 3die Oplag. Kbhvn. 1858. (6 Expl.)
- * Haandbog i Roning, udg. af Handels- og Kontoristforeningen. Kbhvn. 1868.
- * *H. J. B.* Dr. Lützens Begyndelsesgrunde af Dyre- rigets Naturhist., kritisk bedömt. Kbhvn. 1868.
- * Beretning fra Foreningen til Lærerinders Understøttelse, af Hovedbestyrelsen. Kbhvn. 1868.

Discipelbibliotheket,

som i Skoleaaret 1867—68 har været bestyret af Ad- junkt *Assens*, har modtaget følgende Tilvæxt:

Schubert, Philip Ashton.

Aftenlæsning, ny Række 5—6.

Goldschmidt, Fortællinger af Adolf Meyer.

Fabricius, Underholdning for Ungdommen 2.

Marryat, Børnene i Nyskoven.

— Newton Forster.

Regnskab.

Indtægt.

Bidrag	6	Rd.	4	Mk.	„	Sk.
Beholdning fra forrige Skoleaar	3	—	2	—	5	—

I alt 10 Rd. „ Mk. 5 Sk.

Udgift.

Indkjøb af Bøger 5 Rd. 5 Mk. 12 Sk.

Indbinding	1 Rd. 2 Mk. „ Sk.
	<hr/>
Ialt	7 Rd. 1 Mk. 12 Sk.
	<hr/>
Altsaa Beholdning	2 Rd. 4 Mk. 9 Sk.

Den fysiske Samling

er iaar forøget med en *Himmelglobus* paa Stativ med Meridian- og Timecirkel, Højdecirkel og Kompas, og en *Flydevægt*. Desuden ere nogle ældre Redskaber istandsatte.

Den naturhistoriske Samling

har i indeværende Skoleaar modtaget følgende Tilvæxt:

En betydelig Gave af forhenværende Politiassistent paa St. Croix Hr. *J. A. Ovesen* i N. Sundby. Ved Gaven er fornemmelig Dyreriget repræsenteret, og denne Del er, i det mindste for en meget stor Del, fra St. Croix.

Her nævnes foreløbig: En Unge af en Havskildpadde (*Chelonia*), en Del Øgler (af Slægterne *Ameiva*, *Platydictylus*, *Eumeces* osv.), en Slange, nogle Fiske (af Slægterne *Chaetodon*, *Acanthurus*, *Exocoetus*, *Ostracion* osv.); Skorpioner (Sl. *Scorpio*), Edderkopper, Insekter (Sl. *Blatta* osv.), Tusindben (Sl. *Scolopendra*), Krebsdyr; Blæksprutter (Sl. *Octopus* og *Sepia*), nogle Sneglehuse og Muslingskalder, forskellige Koraller (især Hornkoraller). Endvidere en Halshvirvel og to Ribben af en stor Hval, Kjæbedelen af en Haj, Rygskjoldet af en Krabbe. Sargasso-Tang (*Sargassum*), nogle (tildels gennem-

skaarne) Kalebasser og nødagtige Frugter, et Stykke Bambusrør (fra St. Croix).

Nogle faa Mineralier.

Endvidere har Samlingen modtaget en Grøntudse (*Bufo variabilis*), tagen paa Amager. (Gave af Ad-junkt Juel.)*)

VII.

Skolens Bygninger og Inventarium.

Af de Udvidelser, hvortil Skolens Lokale endnu trængte, blev i forrige Sommer den af *Bibliotheket* foretaget, idet hele den nordlige Del af Mansardetagen blev taget ind til en Fortsættelse af Bibliotheksværelset og ved en Dør sat i Forbindelse dermed. Pladsen blev derved mere end fordoblet og vil saaledes for en lang Tid være tilstrækkelig. Vinduerne maatte anbringes i Taget, med skraa, temmelig brede Lysninger. Langsmed Vinduesvæggen er anbragt et langt fast Bord, med Hylder nedenunder; iøvrigt er der anskaffet og opstillet saa mange Bogreoler, som Rummet tillader.

Dernæst blev Gulvet fornyet i den øverste lange Korridor, to Fag Vinduer indsatte i Hovedbygningen ud imod Gaarden, hvorved dels meget Lys vandtes paa Trappegangen, dels den ydre Symmetri skete sin Ret, endvidere to Tagvinduer paa Trappegangen til Kvistetagen, hvorved Opgangen til denne blev lysere. Endelig blev hele Portrummet indvendig forsynet med

*) I forrige Aars Indbydelsesskrift S. 89 skal staa: en *Podiceps cristatus* (toppet Lappedykker) funden død ved Nibe [Gave af Gartner C. Beck i Aalborg].

et 2 $\frac{1}{2}$ Alen højt Bræddepanel og et Rækværk anbragt paa Hovedtrappen.

Af Inventarieregjenstande ere ingen ny anskaffede, men kun nogle ældre erstattede ved ny eller istandsatte.

Skolens Afgangs- og Hovedexamen 1868.

(De foran satte smaa Bogstaver a—b—c betegne Værelserne. Den naturhistoriske Examination foregaar for alle Klasser i Værelset for Samlingen, hvilket ogsaa benyttes, naar der er 4 Examinatimer paa én Gang, til den 4de).

De *skriftlige Prøver* ved Afgangs- og Realafgangs-examen afholdes efter Ministeriets Bestemmelse i Dagene d. 23de—27de Juni, for Skolens øvrige Disciple Onsdag d. 8de og Torsdag d. 9de Juli, undtagen for 7de Kl. B og 5te Realkl. B, der aflægge Prøverne samtidigt med Dimittenderne. Prøve i Regning for 4de Realkl., 3die Kl., 3die Realkl., 2den Kl. og 1ste Kl. afholdes Torsdag d. 9de Juli Efterm. Kl. 3—6.

De *mundtlige Prøver* afholdes saaledes:

Kl. 8—11. Kl. 11—1. Kl. 1—3.

Fredag d. 10de Juli.

a. VI Arithmetik.	V Tysk.	VR Tysk.
b. IV R Engelsk.	IV Geografi.	III Fransk.
c. II Dansk.	I Geografi.	III R Arithmetik.

Lørdag d. 11te Juli.

a. VI Geometri.	<i>Afgangsexamen</i>	VII B Arithmetik.
		Historie.

Kl. 8—11.	Kl. 11—1.	Kl. 1—3.
b. IV R Naturhist.	V Fransk.	III Historie.
c. III R Fransk.	V R Geometri.	I Tysk.
	IV Naturhist.	

Mandag d. 13de Juli.

a. <i>Realafgangsexamen</i>		<i>Afgangsexamen</i>
Historie.	VII B Geometri.	Latin.
b. IV R Geometri.	V R Fransk.	V Geografi.
c. II Tysk.	III Geografi	IV Geometri.
VI Naturhist.		III R Religion.
og Eftm. Kl. 4—7	<i>Realafgangsexamen</i> Arithmetik.	

Tirsdag d. 14de Juli.

a. <i>Realafgangsexamen</i>	<i>Realafgangsexamen</i>	V Græsk.
Fransk.	men Naturhist.	
b. VII B Naturlære.	V R Engelsk.	IV Latin.
c. VI Latin.	III R Historie.	IV R Fransk.
II Historie.		I Religion.
og Eftm. Kl. 4—7	<i>Realafgangsexamen</i> Naturlære.	

Onsdag d. 15de Juli.

a. <i>Realafgangsexamen</i>	V R Historie.	<i>Afgangsexamen</i>
men Engelsk.		Græsk.
b. VI Geografi.	IV Religion.	IV Arithmetik.
c. V Arithmetik.	III Latin.	IV R Tysk.
II Religion.	I Naturhistorie.	III R Naturhist.
og Eftm. Kl. 4—7	<i>Realafgangsexamen</i> Geometri.	

Torsdag d. 16de Juli.

a. <i>Realafgangsexamen</i>	VII B Græsk.	<i>Realafgangsexamen</i>
Tysk.		Geografi.
b. VI Historie.	V R Naturhist.	IV R Religion.
c. V Geometri.	IV Tysk.	III Naturhistorie.
II Naturhist.		

Fredag d. 17de Juli.

a. VI Religion.	<i>Afgangsexamen</i>	V Naturhist.
	Naturlære.	

Kl. 8—11.	Kl. 11—1.	Kl. 1—3.
b. IV R Arithmet.	V R Geografi.	III Arithmetik.
c. II Latin.	IV Fransk.	III R Tysk.

Lördag d. 18de Juli.

a. <i>Afgangsexamen</i>	V Latin.	V R Naturlære.
	Mathematik.	
b. VII B Latin.	IV R Geografi.	IV Græsk.
c. VI Græsk.	III Tysk.	III R Engelsk.
		I Historie.

og Eftm. Kl. 4—7 VI Fransk.

Mandag d. 20de Juli.

Kl. 8.	Kl. 12.	Kl. 1—3.
Prøve af anmeldte
ny Disciple.	Sangprøve for
VII—III Kl.	<i>Afgangsexamen</i>
og VII B Hebraisk.
		V Historie.
		I Dansk.

Tirsdag d. 21de Juli.

Kl. 8—11.	Kl. 11—1.	Kl. 1—3.
a. VI Tysk.	VII B Historie.	V R Arithmetik.
b. IV R Historie.	V Religion.	IV Historie.
c. II Geografi.	III R Geografi.	III Religion.
		II—I Sangprøve.

Mandag d. 20de Juli, Form. Kl. 8 prøves de til Optagelse i Skolen anmeldte ny Disciple. De der ikke kunne møde til den Tid prøves *Mandag d. 24de August*, Form. Kl. 9.

Onsdag d. 22de Juli, Form. Kl. 10 bekjendtgjøres Examens Udfald for Skolen og Omflytningen i Klasserne, samt foretages Dimission af dem der have bestaaet Afgangsprøverne, hvorefter Sommerferien begynder.

Det ny Skoleaars Undervisning begynder *Mandag d. 24de August*, Eftm. Kl. 3.

Til at overvære de mundlige Prøver samt Slutningshandlingen, hvorved jeg agter at tage Afsked med Skolen, indbydes herved Disciplenes Forældre og Værger, ligesom enhver der ønsker at gjøre sig bekendt med Skolen og dens Undervisning.

Aalborg Kathedralskole, d. 22de Juni 1868.

G. Lund.

Trykfejl.

I Afhandlingen S. 2, L. 10 skal læses Lælii og S. 11, L. 24 haud.

1868.